

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

VIENKĀRŠOTIE PROCESI TIESĀ

BAKALaura DARBS

Autore: Ilze Kubele

Studenta apliecības Nr.: is10198

Darba vadītājs: Mag.iur. Jānis Maizītis

RĪGA

2017

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba mērķis ir sniegt risinājumus, lai vienkāršotu kriminālprocesu vienošanās procesā un lietas izskatīšanā bez pierādījumu pārbaudes tiesā.

Savā darbā autore sniedz iespējamus likuma grozījumus, lai vienkāršotu kriminālprocesu tiesā. Darba apjoma dēļ autore darbā aplūko un analizē vienošanās procesu tiesā un pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu tiesā.

Vienošanās process tiesā katru gadu samazinās. Šis institūts nav attaisnojis savu būtību. Darba gaitā ir svarīgi noskaidrot iespējamās problēmas un trūkumus, sniegt risinājumus, lai vienošanās process tiesā tiktu piemērots biežāk. Tas būtiski paātrinās lietas izskatīšanu tiesā.

Lietas izskatīšanā bez pierādījumu pārbaudes, svarīgi ir analizēt atbildību mīkstinošu apstākli, proti, vainas vaļširdīgo atzīšanu un izdarītā nožēlošanu. Praksē apsūdzētie tiesas sēdē savinu vainu atzīst biežāk nekā pirmstiesas procesā.

Atslēgas vārdi: vienkāršotie procesi, vienošanās, bez pierādījumu pārbaudes, tiesa, kriminālprocess, Kriminālprocesa likums.

ANNOTATION

Bachelor's work goal is to provide solutions to simplify the process of plea bargaining and the trial without evidence of judicial review.

Author gives the possible amendments to the law to simplify criminal proceedings in court. Workload due to the work, author at work looks at and analyzes the plea bargaining and evidence of the offence in court.

Plea bargaining in court decreases every year. This Institute is not justified by the nature of its own. The Bachelor's work is important to find out the potential problems and disadvantages, to provide solutions to the process of court plea bargaining would be applied more often. It is essential to speed up the legal proceedings.

Case without evidence test, it is important to analyze the attenuating circumstance, namely the fault on the recognition and sincere repentance. In practice the defendants own guilt admit more often in the court, than in pre-trial process.

Key word: simplified processes, plea bargaining, evidence of the offence in court, court, criminal procedure, the law of criminal procedure

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	5
1. Vienkāršoto procesu vispārīgs raksturojums.....	7
1.1 Vēsturiskā attīstība.....	7
1.2 Vienkāršoto procesu veidi	10
1.3 Iesaistīto personu tiesības un pienākumi	14
2. Vienkāršotie procesi tiesā.....	23
2.1 Vienošanās process	23
2.2 Krimināllietas izskatīšana tiesā, neveicot tajā pierādījumu pārbaudi	30
3. Vienkāršotie procesi Igaunijā	36
Secinājumi un priekšlikumi	43
Izmantotā literatūra un avoti.....	47

IEVADS

Kriminālprocesa vienkāršošana būtiski samazina tiesu noslogotību. Ar vienkāršošanu kriminālprocesā var panākt, ka lieta tiek izskatīta ātrākā laika posmā, kā arī nereti, apsūdzētajam samazinot piemērotā soda (kāds tas būtu pasludināts, ja lieta tiktu izskatīta parastajā procesā) veidu un apjomu. Kriminālprocesa vienkāršošana ietver sevī kriminālprocesuālo ekonomijas principu.

Savā darbā autore pastiprināti pievērš uzmanību vienošanās procesam tiesā un krimināllietas izskatīšanai tiesā neveicot tajā pierādījumu pārbaudi. Darba apjoma dēļ pārējie vienkāršotie kriminālprocesi tiesā netiek analizēti, tikai pieminēti darba gaitā. No minētā izriet, ka bakalaura darba temats ir “Vienkāršotie procesi tiesā”.

Vienošanās process tiesā tika ieviests 2004.gadā, tomēr tas nav sasniedzis kriminālprocesa mērķi. Darba gaitā analizējot statistikas datus, secināms, ka vienošanās process sākotnēji tika piemērots bieži, bet ar katru nākamo gadu vienošanās procesa piemērošana tiesā tiek samazināta. Autore savā darbā centīsies sniegt priekšlikumus vienošanās procesa tiesā uzlabošanai.

Krimināllietas izskatīšana bez pierādījumu pārbaudes ir svarīgs vienkāršotā procesa veids. Tomēr tajā būtisks uzsvars ir liekams uz jēdziena “apsūdzētais savu vainu vaļsirdīgi atzīst un izdarīto nožēlo” interpretāciju. Tiesu prakse rāda, ka 70-80 % no izskatāmajām lietām tiesā netiek veikta pierādījumu pārbaude. Svarīgs ir apstāklis, ka, ja lūgums lietā neveikt pierādījumu pārbaudi tiesā ir izskanējis pirmstiesas procesā, tas nenozīmē, ka tiesā lieta tiks izskatīta bez pierādījumu pārbaudes, jo tiesai ir pienākums noskaidrot apsūdzētā attieksmi pie saukšanas pie atbildības par inkriminēto noziedzīgo nodarījumu, par ko apsūdzētais parakstās pielikumā pie tiesas sēdes protokola.

Bakalaura darba mērķis ir sniegt risinājumus, lai vienkāršotu kriminālprocesa vienošanās procesā un lietas izskatīšanā bez pierādījumu pārbaudes tiesā.

Lai sasniegtu bakalaura darba mērķi, autore izvirza šādus uzdevumus:

1. Analizēt vienkāršoto procesu vispārīgo raksturojumu, aplūkojot vēsturisko attīstību un jēdzienu nozīmi;
2. Identificēt pastāvošos problēmjautājumus vienošanās procesā un pierādījumu pārbaudes neizdarīšanā;
3. Analizēt Igaunijas normatīvo aktu tiesisko regulējumu, sniedzot uzlabojumus Latvijas Republikas normatīvo aktu tiesiskajā regulējumā.

Bakalaura darba gaitā autore ir izmantojusi šādas zinātniski pētnieciskās metodes:

Salīdzinošā metode: Bakalaura darba gaitā autore salīdzina Latvijas Republikas normatīvos aktus ar Igaunijas Republikas normatīvajiem aktiem, sniedzot risinājumus un argumentētu viedokli par normatīvo aktu atbilstību kriminālprocesa vienkāršošanu.

Vēsturiskā metode: Bakalaura darba pirmajā nodaļā ir ietverta apakšnodaļa, kas ir veltīta kriminālprocesa vienkāršošanas veidu vēsturiskajai attīstībai. Minētajā nodaļā autore analizē vienošanās institūta un pierādījumu pārbaudes neizdarīšanas vēsturisko attīstību krimināllietas izskatīšanā tiesā.

Analītiskā metode: Darba gaitā tiek analizēti un vērtēti literatūras avoti, normatīvie akti un tiesu prakse. Analizējot izmantot literatūru tiek sniegti iespējamie risinājumi kriminālprocesa vienkāršošanai tiesā.

Gramatiskā metode: Bakalaura darbā autore aplūko terminu skaidrojumu un to analīzi, kas saistās ar vienošanos procesu un pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu.

Statistiskā metode: Darbā tiek analizēti statistikas dati, kas saistās ar vienošanās institūtu Latvijā. Tik analizētas izskatītās lietas vienošanās procesā Latvijā kopā un atsevišķi Tukuma rajona tiesā.

Darbs sastāv no trīs nodaļām.

Pirmajā nodaļā autore sniedz vispārīgi raksturojumu vienkāršotajiem procesiem. Trijās apakšnodaļās autore padziļināti analizē vienkāršoto procesu vēsturisko attīstību, vienkāršoto procesu veidus un tajos iesaistīto personu tiesības un pienākumus.

Otrajā nodaļā autore analizē ar bakalaura darba tematu saistītos vienkāršotos kriminālprocesa veidus. Proti divās apakšnodaļās tiek analizēti un sniegti risinājumu vienošanas institūtam un pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai.

Trešajā nodaļā autore apskata un analizē vienkāršoto procesu tiesisko regulējumu Igaunijā.

1. VIENKĀRŠOTO PROCESU VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

Vienkāršotos procesus iespējams šķirt arī pēc tā, vai apsūdzētajam ir tiesības piekrist vai nepiekrist konkrētā vienkāršā procesa piemērošanai vai šo tiesību nav. No apsūdzētās personas viedokļa ir atkarīga tādu vienkāršoto procesu piemērošana kā nosacīta kriminālprocesa izbeigšana, prokurora priekšraksts par sodu, vienošanās process, pierādījumu pārbaudes neizdarīšanā tiesā. Tas attiecināms arī uz personām, kas izdarījušas noziedzīgu nodarījumu, bet kriminālprocess izbeigts, atbrīvojot personu no kriminālatbildības.¹ Šajā nodaļā autore aplūkos vienkāršoto procesu vēsturisko attīstību, vienkāršoto kriminālprocesu veidus un tajos iesaistīto personu tiesības un pienākumus, uzsvāru liekot uz vienkāršotajiem kriminālprocesiem tiesā, proti, vienošanās procesam un pierādīšanas pārbaudes neizdarīšanai tiesas sēdē.

1.1 Vēsturiskā attīstība

Amerikas Savienotajās valstīs vienošanās process pastāv kopš 19.gs. Tas netika ieviests uzreiz un bija saistīts ar vēsturiskiem un sociālekonomiskiem apstākļiem. Tā kā ne prokurori, bet tiesneši kontrolēja visus vienošanās spriedumus, vienošanās bija ierobežotas ar tām retajām lietām, kuras prokuroriem bija iespēja vienpusēji diktēt apsūdzētajiem sprieduma noteikumus. Tiesneši sāka pozitīvi novērtēt vienošanās par vainas atzīšanu iespējas, kuras ļāva samazināt viņu slodzi.² No minētā izriet, ka sākotnēji Amerikas Savienotajās valstīs vienošanās procesā soda veidu un mēru noteica tiesnesis nevis prokurors. Minētais institūts pastāvēja starp tiesnesi un apsūdzēto, kurā prokuroram bija maza loma.

1933.gada Sodu likuma³ pirmās nodaļas sestā nodaļuma "Sodu mīkstināšana un sodu pārvēšana" no 52. līdz 57.pantam regulēja jautājumu par soda mīkstināšanai vai pārvēšanu vieglāk izciešamā sodā apstākļu dēļ, kuri likumā nosaukti par vainu pamazinošiem. No minētā secināms, ka jau 1933.gadā likumdevējs vēlējās panākt kriminālprocesa vienkāršošanu par vainas atzīšanu.

¹ Maizītis J. Kritēriji kriminālprocesa vienkāršošanai. Grām: Redkolēģija. Aktuālās tiesību realizācijas problēmas. Latvijas Universitātes 69.konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 415.lpp.

² Maizītis J. Vai vienošanās process ir līgums? Grām: Redkolēģija. Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjaudājumi. Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 88.lpp.

³ 1933.gada 24.aprīļa Sodu likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Rīga, 1934.

1987.gada 17.septembrī tika pieņemta Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācija Nr. R(87) 18 par dalībvalstu kriminālās justīcijas vienkāršošanu⁴, kura valstīm rekomendē noteikt skaidrākas prioritātes kriminālprocesa paātrināšanā.⁵ Ārpustiesas izlīgums, vienkāršotais process maznozīmīgu nodarījumu lietās un parastā tiesas procesa vienkāršošana visās tā stadijās ir citi pasākumi, kas būtu jāapsver. Katram no šo darbību virzieniem ir iezīmētas noteiktas vadlīnijas. Šajā sakarā rekomendācija ir vērsta uz izmaiņām kriminālajā tiesvedībā, galvenokārt pievēršoties parastajam tiesas procesam. Daudzi norādītie ieteikumi vēl joprojām ir piemērojami un izmantojami lietu savlaicīgas izskatīšanas uzlabošanai.⁶ Rekomendāciju mērķis ir uzlabot dalībvalstu kriminālprocesus, padarot tos vienkāršākus.

Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksā sākotnēji bija 405 panti, kas bija iedalīti 8 sadaļās un ietverti 33 nodaļās. Grozījumi un papildinājumi, kas tika izdarīti Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksā līdz 1990.gada maijam, tika veikti saskaņā ar PSRS kriminālprocesa likumdošanu. Šiem papildinājumiem un grozījumiem bija tendence paplašināt noziegumu izdarītāju personu tiesības, vienkāršot procesu, pastiprināt prokurora uzraudzību pār likumības ievērošanu.⁷ Sākotnēji Kriminālprocesa kodekss tika pārņemts no PSRS, tāpēc tajā bija jāveic virkne grozījumu, lai uzlabotu kriminālprocesa piemērošanu, kā arī, lai to vienkāršotu. Arī patreizējā situācijā Kriminālprocesa likumā ir nepieciešami grozījumi, lai uzlabotu vienošanās procesu tiesā un krimināllietas izskatīšanā bez pierādījumu pārbaudes.

2001.gada 26.februārī Ministru prezidents A.Bērziņš parakstīja rīkojumu par jaunas darba grupas izveidošanu, kurai uzdeva izstrādāt Kriminālprocesa likumprojekta koncepciju. Viena no prasībām bija iekļaut procedūras kriminālprocesa paātrināšanai.⁸ Jauns Kriminālprocesa likums bija nepieciešams, lai aizstātu padomju laikā ietvertās tiesību normas. Radot jaunu Kriminālprocesa likumu, likumdevēja mērķis bija vienkāršot un paātrināt procesu, ekonomējot valsts materiālos un laika resursus. Likumprojektā bija uzsvērts, ka nepieciešams ieviest vienošanās institūtu, jo tieši tas būs viens no efektīvākajiem vienkāršotā

⁴ Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācija Nr. R(87) 18 par dalībvalstu kriminālās justīcijas vienkāršošanu. Pieejams:

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=608011&SecMode=1&DocId=694270&Usage=2> [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].

⁵ Maizītis J. Būtiski sasniegumi kriminālprocesā. Grām: Redkolēģija. Kriminālprocesa likumam -10. Pagātnes mācības un nākotnes. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 102.lpp.

⁶ “Labās prakses” par laika vadību tiesvedībā apkopojums. Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=2144207&Site=COE&direct=true> [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].

⁷ Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pilāru, ieviešanas metožu labā prakse. Pētījums. Rīga: Norvēģijas finanšu instrumenta granta palīdzība, 2009, 84.lpp.

⁸ Nīgals A. Par Kriminālprocesa likuma ilgo ceļu Latvijā. Jurista vārds, 2002. 18.janvāris, nr.1 (234).

procesa veidiem.⁹ Vienošanās process tika uzskatīts kā viens no vienkāršošanas veidiem, likumprojekta autori uzskatīja, ka ieviešot vienošanās institūtu Latvijā, būtiski samazināsies lietas izskatīšanas laiks un tiks iekonomēti tiesas resursi. Tomēr darba tālākajā gaitā aplūkojot statistikas datus, nākas secināt, ka vienošanās institūts tiesā netiek piemērots kā viens no efektīvākajiem vienkāršotajiem veidiem. Tomēr kā efektīvākais veids vienkāršotajiem kriminālprocesiem tiesā ir krimināllietas izskatīšana bez pierādījumu pārbaudes.

2005.gadā Kriminālprocesa kodekss nenoteica, kā procesa virzītājam rīkoties, kad ir iespēja piemērot gan procesu vispārējā kārtībā, gan vienkāršoto tā formu. Ievērojot tiesības uz procesa pabeigšanu saprātīgos termiņos kā vienu no procesā iesaistīto personu cilvēktiesībām, secināms, ka procesa virzītājam bija jāizvēlas tā procesa forma, kas rada iespējas nonākt pie atbilstoša situācijas risinājuma maksimāli īsākā laikā. Savukārt Krimināllikumā¹⁰ ir ietverta norma, kas paredz, ka procesa virzītājs izvēlas konkrētiem apstākļiem atbilstošo vienkāršākā kriminālprocesa veidu un nepieļauj iejaukšanos personas dzīvē un nepamatotus izdevumus. Procesā virzītājam ir dota funkcija piedāvāt noslēgt kādu no vienkāršotajiem kriminālprocesa veidiem. Tiesā procesa virzītājs ir tiesnesis. Sākot lietas izskatīšanu, tiesa jautā apsūdzētajam kāda ir viņa attieksme pret apsūdzību. Ja apsūdzētais savu vainu atzīst un izdarīto nožēlo, tad tiesa jautā apsūdzētajam kāda ir viņa attieksme pret pierādījumu pārbaudi. Ja apsūdzētais izsaka viedokli, ka lietā nav nepieciešama pierādījumu pārbaude, tad tiesa noskaidro pārējo lietas dalībnieku viedokli. Gala rezultātā tiesa pieņem lēmumu vai lietā ir nepieciešama pierādījumu pārbaude vai arī tā nav veicama.

2005.gada 21.aprīlī Saeima pieņēma vairāk nekā desmit gadus tapušo Kriminālprocesa likumu¹¹. Likums stājās spēkā jau tā paša gada 1.oktobrī un nomainīja no padomju laikiem mantoto, 1961.gadā pieņemto Kriminālprocesa kodeksu, kurā, gaidot Kriminālprocesa likuma pieņemšanu, jau bija veikti nozīmīgi grozījumi.¹² Šie grozījumi bija radikāls un eksperimentāls lēmums kriminālprocesa vienkāršošanai.¹³ Asi jauno Kriminālprocesa likumu kritizēja V.Jākobsone, norādot, ka jaunajā Kriminālprocesa likumā pārņemtas daudzas lietas no ārvalstu pieredzes, taču tās esot izrautas no sistēmas konteksta un mehāniski saliktas kopā. Nekad nedrīkst aizmirst, ka kriminālprocess ir sistēma un to nedrīkst skatīt vai pārņemt pa

⁹ Serģis P. Par vienkāršotajām kriminālprocesuālajām formām. Jurista vārds, 2003. 1.jūlijs, nr.24 (282).

¹⁰ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.199/200, 1998, 8.jūlijs.

¹¹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.74, 2005, 11.maijs.

¹² Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pilāru, ieviešanas metožu labā prakse. Pētījums. Rīga: Norvēģijas finanšu instrumenta granta palīdzība, 2009.

¹³ Maizītis J. Vai vienošanās process ir līgums? Grām: Redkolēģija. Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjautājumi. Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 86.lpp.

daļām.¹⁴ Ar Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanos daudzi līdz tam problemātiski jautājumi tika atrisināti. Tomēr daudz kas parādījās no jauna — tāds, kas līdz tam Latvijā nebija pētīts nemaz vai maz. Šīs izmaiņas prasīja un joprojām prasa padziļinātus zinātniskus pētījumus, analīzi un komentārus, un tas ir bijis galvenais zinātniskais uzdevums pēdējos gados.¹⁵ Pieņemot jaunu likumu, ir acīmredzams, ka būs daļa, kas atbalstīs tā ieviešanu valstī un būs daļa, kas to asi kritizēs. Autore uzskata, ka stājoties spēkā jaunajam Kriminālprocesa likumam, tika ieviestas jaunas un mūsdienu situācijai raksturojošas tiesību normas. Būtiski ir uzsvērt, ka viens no pamatjautājumiem bija sniegt normatīvo regulējumu kriminālprocesa vienkāršošanas iespējamiem modeļiem. Kā jauninājums tika ieviests vienošanās process. Vienošanās procesu un lietas izskatīšanu bez pierādījumu pārbaudes autore analizēs visa sava bakalaura darba gaitā, būtiski uzsverot iespējamās likuma robus un iespējamās likuma pantu grozījumus.

Praksē vienkāršoto procesu pareiza piemērošana ievērojami atvieglo izmeklēšanas, kriminālvajāšanas un iztiesāšanas darbu, sekmē procesuālo ekonomiju, galarezultāta panākšanu nelielos termiņos.¹⁶ Procesa virzītājam ir izvēles tiesība par procesa norises veidu. Kriminālprocess var tikt virzīts vienkāršotā kārtībā. Procesa virzītājam ir tiesības izvēlēties norises veidu, taču ir jāvadās, ka procesa veidam ir jābūt vienkāršākam.¹⁷

Lai precīzāk izprastu vienošanās institūtu, autore analizēs vienošanās jēdzienus dažādos vārdnīcu avotos. Angļu valodā vienošanās tiek definēta *plea bargaining*. Sinonīmu vārdnīca skaidro, ka vārdam vienoties sinonīmi ir norunāt, sarunāt, salīgt, saprasties.¹⁸ Igaunijā ar vienošanās procesu tiek saprasts alternatīvais process. Svešvalodā nepastāv vienots jēdziens vienošanās procesam. Autore uzskata, ka Eiropas Savienības direktīvā ir jāiekļauj vienota definīcija vienošanās procesa jēdzienam, lai tiesību zinātnieki varētu orientēties normatīvajos aktos un pieejamajā zinātniskajā literatūrā.

1.2 Vienkāršoto procesu veidi

Būtiski ir nošķirt vienkāršotos procesus no sevišķajiem. Proti, pastāv trīs procesu veidi, pirmais ir parastais process, otrais ir vienkāršotais process un trešais ir sevišķais process.

¹⁴ Autoru kolektīvs. Cik zems ir kriminālprocesa sliekšnis Latvijā. Jurista Vārds, 2006. 24.oktobris, nr.42.

¹⁵ Meikališa Ā. Pārskats par kriminālprocesa attīstību Latvijā 2005.-2011.gadā. Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis 1./2. numurs, 66.sējums. 2012, 76.lpp.

¹⁶ Kriminālprocesa likums darbībā: vērtējumi un secinājumi. Jurista vārds, 2015. 6.oktobris, nr.39 (891).

¹⁷ Strada-Rozenberga K. Publisko un privāto interešu kolīzija kriminālprocesā. Grām: Redkolēģija. Politika un tiesības. Tiesību un juridiskās prakses ilgtspējīga attīstība. Rakstu krājums. LU apgāds, 2012. 25.lpp. Pieejams: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juristu-konf_PLZK_2012_.pdf [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].

¹⁸ Autoru kolektīvs. Latviešu valodas sinonīmu vārdnīca. 3.papildinātais izdevums. Avots, 2002, 454.lpp.

Vienkāršotos procesus iedala divās lielās grupās. Pirmā grupa ir ārpus tiesas krimināltiesisko attiecību risinājuma modeļi, kuri iedalās divās apakšgrupās. Pirmā apakšgrupa ir saistīta bez sodīšanas, kurā ietilpst kriminālprocesa pārtraukšana, personu atbrīvojot no kriminālatbildības un nosacīta kriminālprocesa izbeigšana. Otrā apakšgrupa ir saistīta ar sodīšanu, kurā ietilpst prokurora priekšraksts par sodu.¹⁹

Otrā grupa ir procesi, kas aptver lietas izskatīšanu tiesā, kas ir saistīti ar sodīšanu. Šī grupa iedalās četrās apakšgrupās: saīsinātais process, process neatliekamības kārtībā, process ar lietā slēgtu vienošanos un process ar lietas izskatīšanu tiesā bez pierādījumu tiesas un mutiskas pārbaudes.²⁰

Kriminālprocesa likumā ir paredzēta neatliekamības kārtība un saīsinātais process, kas nosaka kriminālprocesa nodošanu noteiktā termiņā no izmeklēšanas prokuratūrai un pēc tam tiesai. Šie procesi ir efektīvi tikai tad, ja apsūdzētā persona sadarbojas ar procesa virzītājiem. Kriminālprocesa likumā nav paredzēts mehānisms personas aizturēšanas turpināšanai pēc atzīšanas par aizdomās turētu ar mērķi nodot personu ātrai soda piemērošanai. Igaunijā ir šāds mehānisms, kas paredz noziedzīgu nodarījumu izdarījušas personas nodošanu iztiesāšanai, kamēr šī persona ir aizturēta.²¹ Latvija krietni atpaliek no Igaunijas prakses. Lai uzlabotu un vienkāršotu kriminālprocesu, Latvijā ir jāizveido mehānisms, kas ļautu, kamēr noziedzīgu nodarījumu izdarījusi persona ir aizturēta, nodot viņu iztiesāšanai. Tas būtiski uzlabotu tiesu darbu, lietas tiktu izskatītas ātrākā posmā un persona, ja tai ir jāpiemēro brīvības atņemšanas sods, uzreiz pēc sprieduma pasludināšanas varētu sākt soda izpildi. Patlaban Kriminālprocesa likuma 427.panta otrā daļa nosaka, ka "lietas iztiesāšanas laiku prokurors nosaka, saskaņojot to ar tiesu, taču laiks līdz tiesas sēdei nedrīkst būt īsāks par trim un ilgāks par 10 darba dienām, skaitot no dienas, kad apsūdzētajam izsniegta lēmuma kopija". Autore uzskata, ka, lai vienkāršotu Kriminālprocesa likumu, Kriminālprocesa likuma 427.panta otrā daļa jāpapildina ar teikumu "Izņēmuma gadījums ir, ja apsūdzētais ir aizturēts, tad lietas iztiesāšanas laiks nedrīkst būt vēlāks kā aizturētā atrašanās īslaicīgajā aizturēšanas vietā". Kriminālprocesa likuma 427.panta otrā daļa jāizsaka šādā redakcijā: "Lietas iztiesāšanas laiku prokurors nosaka, saskaņojot to ar tiesu, taču laiks līdz tiesas sēdei nedrīkst būt īsāks par trim un ilgāks par 10 darba dienām, skaitot no dienas, kad apsūdzētajam izsniegta lēmuma kopija. Izņēmuma gadījums ir, ja apsūdzētais ir aizturēts, tad lietas iztiesāšanas laiks nedrīkst būt vēlāks kā aizturētā atrašanās īslaicīgajā aizturēšanas vietā."

¹⁹ Strada-Rozenberga K. Vienkāršotie kriminālprocesi. Latvijas tiesnešu mācību centrs. Materiāli. Prezētācija. Krimināltiesības un kriminālprocess. Vienkāršotie kriminālprocesi. Pieejams: <http://mis.ltmc.lv/materiali/2/13/332> [aplūkots 2017.gada 31.martā].

²⁰ Turpat.

²¹ Vēbers D. Nepieciešamība vienkāršot kriminālprocesu. Jurista vārds, 2016. 2.februāris, nr.5 (908).

Rakstveida process praksē netiek uzskaitīts kā viens no vienkāršotajiem kriminālprocesa veidiem. Autore uzskata, ka tas ir definējams kā princips kriminālprocesa vienkāršošanai. Ja lieta tiek izskatīta rakstveida procesā un vienošanās process var tikt izskatīts rakstveidā, tad tas būtiski samazina tiesas slodzi nenozīmējot lietu izskatīšanai un neaicinot uz tiesas sēdi lietas dalībniekus. Tādejādi būtiski tiek iekonomēti arī tiesas resursi. Rakstveida process palīdz novērst situācijas, kad personai fizisku apstākļu dēļ nav iespējams piedalīties tiesas sēdē, proti, persona ir izbraukusi uz laiku no valsts. Ja tiesas sēde tiktu nozīmēta, tad tiesai tiesas sēdi nāktos atlikt, jo apsūdzētā piedalīšanās tiesas sēdē ir obligāta. Tādejādi lietas izskatīšana tiktu novilcināta un nebūtu ekonomijas un procesa vienkāršošana.

Lai izprastu vienošanas procesa nozīmi un tā piemērošanas intensitāti, autore diagrammu veidā aplūkos cik bieži vienošanās process tiek noslēgts tiesā. Tas procentuāli tiks salīdzināts ar tiesā kopējo iesniegto lietu skaitu.

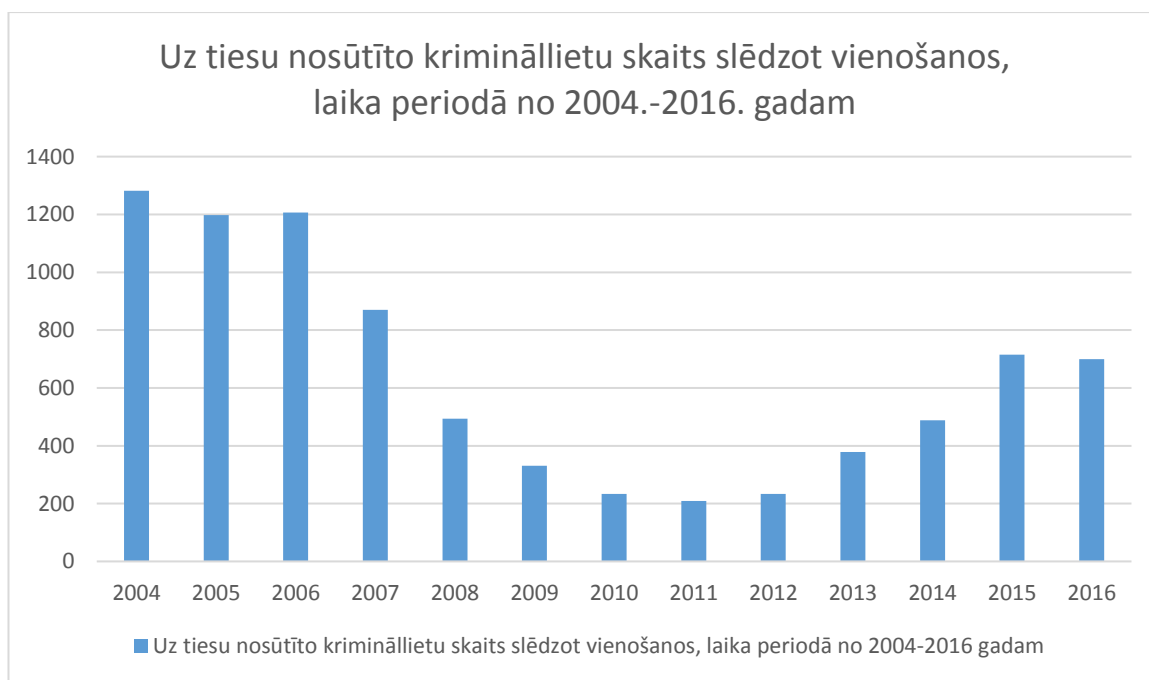

Diagramma Nr.1.

Diagrammā Nr.1²² redzams, ka 2004.gadā, kad Latvijā tika ieviests vienošanās process, to piemēroja bieži. No 2010.-2012.gadam vienošanās process tiesā tika slēgts ļoti reti, pat 6 reizes mazāk nekā ieviešanas periodā. Kopš 2012.gada vienošanās process tiesā tiek slēgts biežāk, ir vērojama augšupeja. Šī samazināšanās skaidroja ar Kriminālprocesa likuma grozījumiem, kas tika veikti 2009.gadā.

²² Prokuratūras statistikas dati.

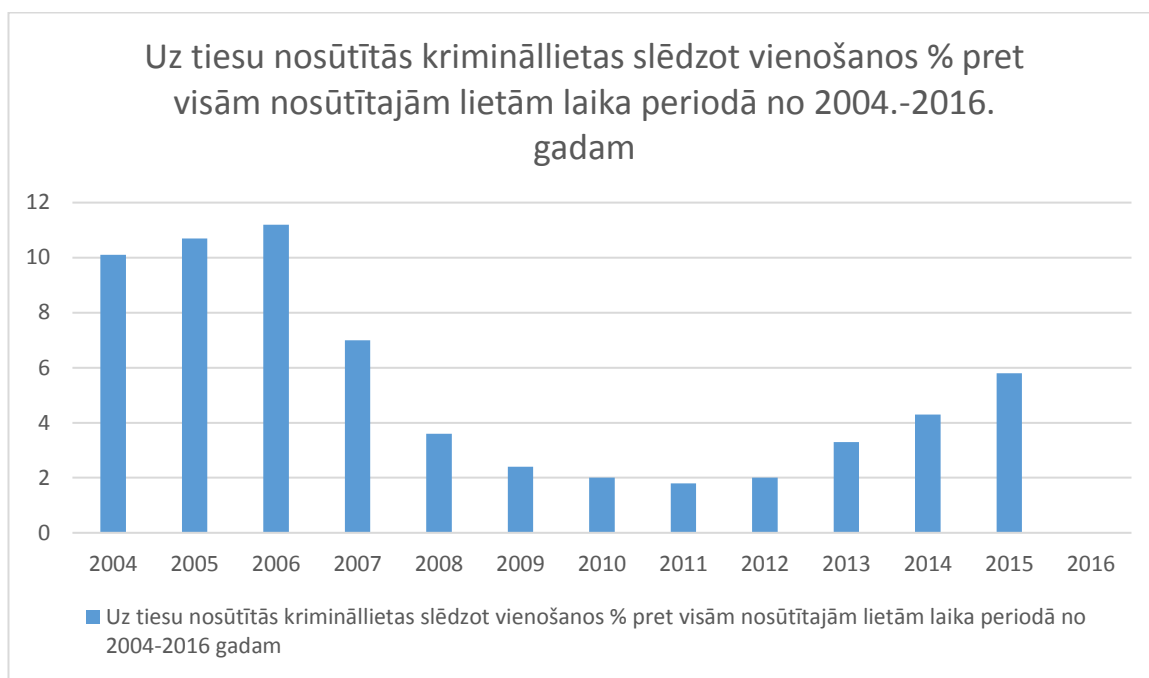

Diagramma Nr.2

Diagrammā Nr.2²³ redzams, ka no 2004.-2006.gadam vienošanās process proporcionāli uz tiesu nosūtītām lietām ir piemērots bieži, ir vērojama augšupeja, savukārt no 2007.-2011.gadam ir vērojama būtiska lejupslīde. Autore skaidro, ka būtiski kritumi ir iespējami, jo ne viesās krimināllietās, ko uz tiesas sēdi nosūta procesa virzītājs, vienošanās process ir iespējams. Tiesā bieži ir vērojami gadījumi, ka pirmstiesas procesā apsūdzētais savu vainu inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā atzīst, bet sākot lietu iztiesāt, apsūdzētais savu vainu neatzīst un lietā ir veicama pierādījumu pārbaude.

No diagrammām redzams, ka vienošanās institūts tiesā nav sasniedzis likumdevēja nostādīto mērķi par kriminālprocesa vienkāršošanu tiesā.

Tālāk autore aplūkos cik daudz krimināllietas vienošanās procesā ir izskatītas Tukuma rajona tiesā.

²³ Prokuratūras statistikas dati.

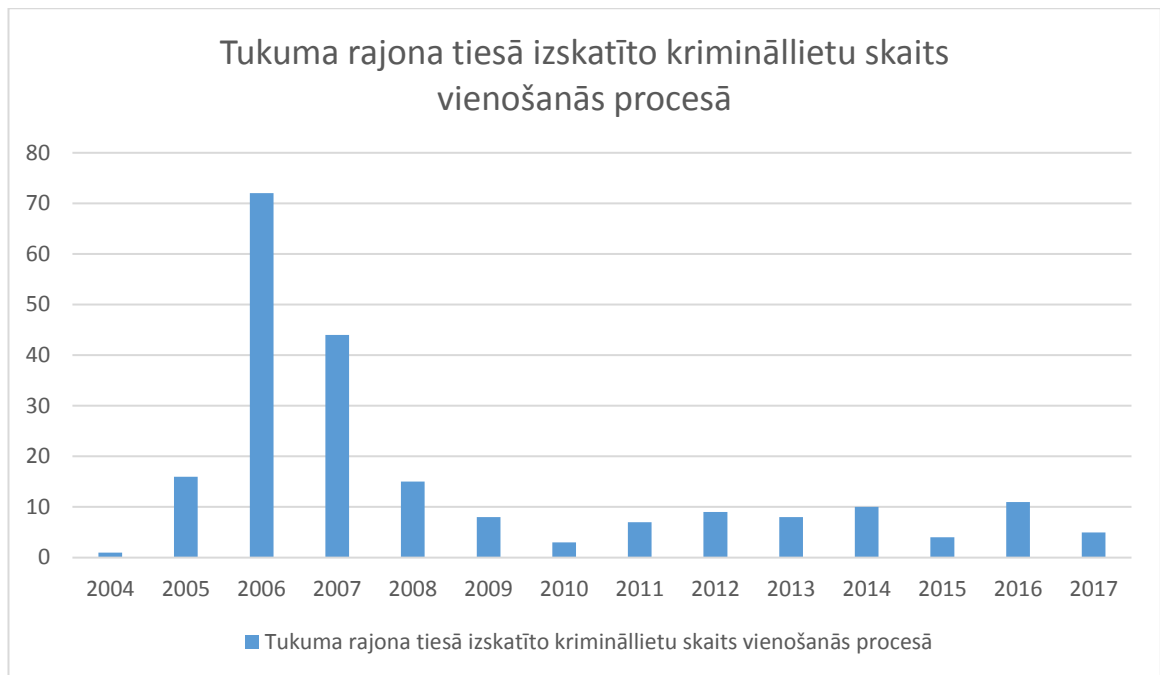

Diagramma Nr.3

Tukuma rajonā tiesā²⁴ salīdzinoši ar pārējiem gadiem vienošanās process tika piemērots 2006.gadā. 2004.gadā tika tikai viena lieta izskatīta vienošanās procesā, tas skaidrojams ar to, ka vienošanās institūts bija tikko kā ieviests Latvijā un rajona tiesā tas netika vēl pienācīgi iepazīts un piemērots. Sākot no 2008.gada vienošanās process tiesā tiek piemērots salīdzinoši reti, bet īpatsvars ļoti nemainās.

Kriminālprocesa likums paredz lietas izskatīšanu bez pierādījumu pārbaudes (Kriminālprocesa likuma 499.pants), izlīgums (Kriminālprocesa likuma 48.nodaļa), vienošanās process (Kriminālprocesa likuma 49. un 50.nodaļa), izskatīt lietu neatliekamības kārtībā. Darba apjoma dēļ autore aplūkos tikai divus no vienkāršotajiem procesiem tiesā, proti, vienošanās procesu un krimināllietas izskatīšanu neveicot tajā pierādījumu pārbaudi.

1.3 Iesaistīto personu tiesības un pienākumi

Autore uzskata, ka svarīgi ir aplūkot vienkāršoto procesu tiesā iesaistīto dalībnieku jēdzienu, to tiesības un pienākumus.

Prokurors

Prokurors ir apsūdzības uzturētājs tiesā. Kriminālprocesa likuma 42.pants nosaka, ka valsts apsūdzību pirmās instances tiesā uztur tas prokurors, kurš nodevis krimināllietu tiesai. Amatā augstāks prokurors apsūdzības uzturēšanu var uzdot citam prokuroram.

²⁴ Tiesu informatīvās sistēmas dati.

Prokuroram, uzturot apsūdzību pirmās vai apelācijas instances tiesā, ir pienākums un tiesības:

1) ar amatā augstāka prokurora piekrišanu atteikties no apsūdzības uzturēšanas, ja pastāv saprātīgas šaubas par apsūdzētā vainu. Prakse rāda, ka prokuroram atsakoties no apsūdzības uz tiesu sēdi ierodas virsprokurors, kurš turpina lietā uzturēt apsūdzību. Autore uzskata, ka svarīgu lomu tajā brīdī ieņem tiesa, kurai ir jāizvērtē visi lietā esošie apstākļi.

2) pieteikt noraidījumu, ja pastāv likumā noteiktais pamats;

3) izteikties par katru tiesā izlemjamo jautājumu;

5) pieprasīt pārtraukumu papildu pierādījumu iesniegšanai vai jaunas apsūdzības sastādīšanai;

6) pieteikt lūgumus;

7) uzstāties tiesas debatēs;

8) iepazīties ar tiesas sēdes protokolu, pilnu nolēmuma tekstu un personu iesniegtajām sūdzībām;

9) pārsūdzēt tiesu nolēmumus, ja ir pamats to darīt.

Prokurora loma, ja tiesas sēde tiek izskatīta bez pierādījumu pārbaudes, nav liela. Prokurors var pieteikt noraidījumu, izteikt lūgumus papildinājumus, izteikties tiesu debatēs, uzdot jautājumus apsūdzētajam. Šajā krimināllietas iztiesāšanas procesā tiesa dod prokuroram vārdu apsūdzības būtības izklāstam, kas tiesas sēdē netiek atšifrēts, jo ar šo apsūdzības izklāstu ir iespējams iepazīties no krimināllietas materiāliem. Praksē tas notiek tā, ka tiesai dodot vārdu prokuroram apsūdzības izklāstam, prokurors, pieceļoties kājās, šo apsūdzību nolasa.

Ja prokurors, ceļot apsūdzību vai turpinot kriminālvajāšanu, atzīst par iespējamu procesā slēgt vienošanos, viņš veic šādas darbības:

1) izskaidro apsūdzētajam un nepilngadīgā apsūdzētā pārstāvim iespēju noregulēt krimināltiesiskās attiecības, slēdzot vienošanos, apsūdzētā tiesības, slēdzot vienošanos, un tās sekas;

2) informē cietušo par viņa tiesībām izteikt savu viedokli par vienošanās procesa iespējamo piemērošanu.

Saņēmis apsūdzētā un nepilngadīgā apsūdzētā pārstāvja piekrišanu slēgt vienošanos, prokurors sagatavo vienošanās projektu un uzsāk pārrunas ar apsūdzēto, viņa aizstāvi un nepilngadīgā apsūdzētā pārstāvi par vienošanās elementiem.

Ja apsūdzētais un nepilngadīgā apsūdzētā pārstāvis piekrīt celtajai un izsniegtajai apsūdzībai, noziedzīga nodarījuma kvalifikācijai un radīto kaitējumu novērtējumam, sākas pārrunas par soda veidu un mēru, kuru prokurors lūgs tiesu piespriest.

Apsūdzētais

Juridisko terminu vārdnīca skaidro, ka apsūdzētais ir procesa dalībnieks pret kuru pirmstiesas izmeklēšanā prokurors pieņēmis lēmumu par saukšanu pie kriminālatbildības.²⁵ Apsūdzēto var definēt kā noziedzīga nodarījuma subjektu. Noziedzīga nodarījuma subjektu definē kā prettiesisko darbību izdarījusī vai bezdarbību pieļāvusī fiziska un pieskaitāma persona, kas uz noziedzīgā nodarījuma brīdi ir bijusi pieskaitāma un kriminālatbildības vecumu sasniegusi.²⁶ Kriminālatbildības vecums Latvijas Republikā ir 14 gadi. Apsūdzētais savu tiesisko statusu iegūst no brīža, kad ar procesa virzītāja lēmumu persona ir saukta pie kriminālatbildības.

Apsūdzētā tiesības pirmās instances tiesā, kas attiecas krimināllietas izskatīšanu tiesā neveicot tajā pierādījumu pārbaudi, ir reglamentētas Kriminālprocesa likuma 71.pantā, kur ir noteikts, ka apsūdzētajam ir tiesības:

- 1) savlaicīgi uzzināt lietas iztiesāšanas vietu un laiku;
- 2) pašam piedalīties krimināllietas iztiesāšanā;
- 3) pieteikt noraidījumu;
- 4) lūgt, lai nomaina aizstāvi, ja pastāv likumā noteiktie šķēršļi viņa līdzdalībai;
- 5) piekrist pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai tiesas sēdē;
- 6) izteikt savu viedokli par katru apspriežamo jautājumu, ja tas attiecas uz viņa apsūdzību vai personu raksturojošiem datiem;
- 7) piedalīties katra pierādījuma tiešā un mutvārdos veiktā pārbaudē, ja pierādījums attiecas uz viņa apsūdzību vai personu raksturojošiem datiem;
- 9) pieteikt lūgumus;
- 10) uzstāties tiesas debatēs, ja nepiedalās aizstāvis;
- 11) teikt pēdējo vārdu;
- 12) saņemt tiesas nolēmuma kopiju un iepazīties ar tiesas sēdes protokolu, kā arī iesniegt par to rakstveida piezīmes, kuras pievieno krimināllietas materiāliem;
- 13) pārsūdzēt tiesas nolēmumu likumā noteiktajā kārtībā.

Kriminālprocesa likuma 435.pantā ir reglamentētas apsūdzētā tiesības vienošanās procesā, proti, apsūdzētajam ir tiesības:

- 1) piekrist vai nepiekrist vienošanās slēgšanai;
- 2) pieteikt noraidījumus;

²⁵ [b.a] Juridisko terminu latviešu-angļu vārdnīca. Rīga: SIA "Kamene", 2000, 17.lpp.

²⁶ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs 1. Vispārīgā daļa. Rīga: Firma "AFS", 2007, 138.lpp.

- 3) izteikt savu priekšlikumu par soda veidu un mēru;
- 4) saņemt krimināllietas materiālu kopijas pēc vienošanās noslēgšanas;
- 5) zināt, par kādu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu viņš tiks apsūdzēts tiesā un kādu soda veidu un mēru prokurors lūgs tiesu piespriest;
- 6) piedalīties vienošanās izskatīšanā tiesā;
- 7) sniegt paskaidrojumus par vienošanās gaitu;
- 71) iesniegt iebildumus pret lietas iztiesāšanu rakstveida procesā;
- 8) atteikties no noslēgtās vienošanās līdz brīdim, kad tiesa dodas uz apspriežu istabu, lai pieņemtu nolēmumu;
- 9) pārsūdzēt nolēmumu;
- 10) iepazīties ar tiesas sēdes protokolu;
- 11) saņemt aizstāvja juridisko palīdzību.

Apsūdzētajam ir liela loma kriminālprocesa vienkāršošanas procesā. Ja apsūdzētais sadarbojas ar procesa virzītājiem un atzīst savu vainu viņam inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā, tad lietu var izskatīt saīsinātajā procesā. Apsūdzētā loma ir būtiska. Autore savā darbā min kādas procedūras ir jāievieš Latvijā, vienkāršojot kriminālprocesu, lai taisnīgi noteiktu apsūdzētajam piemērojamo soda veidu un mēru, ja tas ir piedalījies kriminālprocesa vienkāršošanā. Visbiežāk tiesā krimināllietas izskata lietā neveicot pierādījumu pārbaudi.

Ja lieta tiek izskatīta bez pierādījumu pārbaudes, tad aizstāvis tiesas sēdē nav obligāti nepieciešams, izņemot noteiktus gadījumus, kas ir reglamentēti Kriminālprocesa likuma 83.pantā. Tomēr vienošanās procesa noslēgšanā aizstāvja piedalīšanās tiesas sēdē ir obligāta. Ja apsūdzētais var pierādīt, ka viņam nav līdzekļu aizstāvja apmaksai, tas var lūgt tiesu no viņa nepiedzīt maksu par juridisko pakalpojumu sniegšanu.

Aizstāvis

Par advokātiem kā neatkarīgas profesijas pārstāvjiem tika runāts tikai padomju varas sabrukuma laikā, iepazīstoties ar 1990. gada ANO Pamatprincipiem par advokātu lomu. Advokatūras neatkarība padomju laika normatīvajos aktos nebija pat minēta. PSRS un Latvijas PSR konstitūcijās advokatūra gan tika nosaukta, taču ne atzīta par svarīgu institūciju, jo tās darbību regulēja nevis likums, bet likumdevēja apstiprināts nolikums. Latvijā šajos gados tika nomainīti vairāki advokatūras nolikumi. Sākotnēji Latvijas PSR advokatūras darbību regulēja 1939. gada 16. augusta PSR Nolikums par advokatūru. 1958. gada 25. decembrī pieņemtais PSRS likums par tiesu iekārtu noteica, ka advokātu kolēģijām jādarbojas uz republikānisku advokatūras nolikumu pamata. Latvijas PSR Augstākā padome šādu

nolikumu apstiprināja 1960. gada 26. novembrī, bet 1980. gada 12. novembrī to nomainīja ar citu Latvijas PSR advokatūras nolikumu.²⁷

Latvijas Republikas Advokatūras likuma²⁸ 4.pants nosaka, ka Latvijā par advokātiem var būt zvērināti advokāti, zvērinātu advokātu palīgi, Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņi, kuri ieguvuši dalībvalstu advokātus, Latvijā var praktizēt saskaņā ar Latvijas Republikas saistošiem starptautiskajiem līgumiem par juridisko palīdzību.

Šī likuma 14.pants nosaka, ka par zvērinātiem advokātiem var uzņemt personas, kuras ir Latvijas pilsoņi; ir ar nevainojamu reputāciju; sasniegušas divdesmit piecu gadu vecumu; saņēmušas valsts atzītu otrā līmeņa augstākās izglītības diplomu tiesību zinātnēs un ieguvušas jurista kvalifikāciju; prot valsts valodu augstākajā līmenī; ieguvušas darba pieredzi, strādājot kādā no šādiem amatiem: vismaz trīs gadus — tiesneša amatā, vismaz piecus gadus — prokurora, zvērināta tiesu izpildītāja vai zvērināta notāra amatā vai par zvērināta advokāta palīgu, vismaz septiņus gadus — augstskolas tiesību zinātņu specialitātes akadēmiskā personāla amatā vai citā juridiskās specialitātes amatā; nokārtojušas advokāta eksāmenu.

Juridisko terminu vārdnīca skaidro, ka advokāts ir jurists, profesionāls un neatkarīgs advokatūras pārstāvis, kas sniedzot personām juridisko palīdzību, to uzdevumā piedalās lietu izskatīšanā tiesā un pirmstiesas izmeklēšanā kā aizstāvis un pārstāvis, kā arī veic citas juridiskas darbības.²⁹

Latvijas Republikas Advokatūras likuma 48.pants nosaka, ka sniedzot juridisko palīdzību, zvērināts advokāts ir tiesīgs: aizstāvēt un pārstāvēt juridisko palīdzību lūgušo personu un tās tiesības un likumiskās intereses visās tiesās, prokuratūrās un pirmstiesas izmeklēšanas iestādēs, kā arī visās valsts un pašvaldību institūcijās, kā arī citās iestādēs, organizācijās un uzņēmēj sabiedrībās (uzņēmumos); vākt pierādījumus, arī pieprasot visus juridiskās palīdzības sniegšanai nepieciešamos dokumentus no valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī citām iestādēm, organizācijām un uzņēmēj sabiedrībām (uzņēmumiem), kurām likumā noteiktajā kārtībā un gadījumos ir jāizsniedz šie dokumenti vai to noraksti un jānodrošina advokātam iespēja iepazīties ar tiem, kā arī likumā noteiktajā kārtībā sakarā ar juridiskās palīdzības sniegšanu saņemt lietpratēju atzinumu jautājumos, kuri prasa attiecīgas zināšanas; iepazīties ar valsts un pašvaldību institūciju, tiesu, prokuratūru un pirmstiesas izmeklēšanas iestāžu normatīvajiem un individuālajiem aktiem, ar citu informāciju, kas saistīta ar juridiskās palīdzības sniegšanu, kā arī saņemt šo dokumentu norakstus.

²⁷ Niedre, A. Ieskats Latvijas advokatūras vēsturē: 1844-2010. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/228067-ieskats-latvijas-advokaturas-vesture-19442010/> [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].

²⁸ Latvijas Republikas Advokatūras likums.: LR likums. Ziņotājs, Nr.28, 1993, 19.augusts.

²⁹ [b.a] Juridisko terminu latviešu-angļu vārdnīca. Rīga: SIA "Kamene", 2000, 7.lpp.

Kriminālprocesa likuma 79.panta trešā daļa nosaka, ka aizstāvis piedalās lietā no vienošanās noslēgšanas brīža, ja aizstāvamā persona ieguvusi tiesības uz aizstāvību šajā likumā noteiktajā kārtībā. Aizstāvis nevar bez aizstāvamā piekrišanas atteikties no aizstāvēšanas, kas jāveic saskaņā ar vienošanos. Šī panta septītā daļa, ka aizstāvis nedrīkst slēgt vienošanos ar vairākiem apsūdzētajiem, ja starp viņiem pastāv domstarpības par lietas apstākļiem.

No Kriminālprocesa likuma 88.panta trešās daļas un 83.panta pirmās, otrās daļas izriet prasība par obligātu aizstāvja klātbūtni pirmstiesas kriminālprocesā pārrunu par vienošanās noslēgšanu uzsākšanas brīdī, bet nevis par aizstāvja obligātu piedalīšanos līdz pat vienošanās parakstīšanai. Apsūdzētais pēc vienošanās noslēgšanas pārrunu uzsākšanas aizstāvja klātbūtnē turpmāk var labprātīgi atteikties no aizstāvja.³⁰ Turklāt Kriminālprocesa likuma 435.panta 11.punktā noteiktas apsūdzētā tiesības vienošanās procesā saņemt aizstāvja juridisko palīdzību, bet nav uzlikts pienākums pieņemt šāda veida pakalpojumu. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Judikatūras nodaļas 2005.gada pētījumā „Tiesu prakse tiesvedībā par pirmstiesas procesā slēgtu vienošanos” izteikta šāda atziņa. „Kriminālprocesa likuma 83.panta otrā daļa nosaka, ka aizstāvja piedalīšanās ir obligāta kriminālprocesā, kas notiek vienošanās procesa kārtībā, no brīža, kad tiek uzsāktas pārrunas ar apsūdzēto par vienošanās slēgšanu. Taču no Kriminālprocesa likuma 88.panta, kurā reglamentēta kārtība, kādā var atteikties no aizstāvja, redzams, ka šādā gadījumā persona tomēr saglabā tiesības atteikties no aizstāvja un šī atteikšanās procesa virzītājam ir saistoša.”³¹

Cietušais

2016.gada 23.martā spēkā stājās 2016.gada 18.februāra grozījumi Kriminālprocesa likumā. Kriminālprocesa likumā tika iekļauts īpaši aizsargājamā cietušā statuss. Īpaši aizsargājamam cietušajam, salīdzinot ar cietušo, ir papildus tiesības, proti, īpaši aizsargājamam cietušajam ir tiesības ar procesa virzītāja atļauju piedalīties procesuālajās darbībās kopā ar uzticības personu, ja vien tā nav persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētais, aizdomās turētais vai apsūdzētais.

Informāciju par īpaši aizsargājama cietušā statusu norāda lēmumā par personas atzīšanu par cietušo. Par pieņemto lēmumu paziņo cietušajam vai tā pārstāvim. Īpaši aizsargājamais cietušais ir tāda persona, kas nav sasniegusi pilngadību; garīga vai cita

³⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015.gada 6.novembra lēmums lietā Nr.SKK-659.2015 (Krimināllieta Nr.11331075715).

³¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015.gada 6.novembra lēmums lietā Nr.SKK-659.2015 (Krimināllieta Nr.11331075715).

veselības traucējuma dēļ pašas nespēj izmantot savas procesuālās tiesības; cietušas pret viņu tikumību vai dzimumneaizskaramību vērsta noziedzīga nodarījuma vai cilvēku tirdzniecības dēļ; cietušas noziedzīga nodarījuma dēļ, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu un ko izdarījis cietušā tuvinieks, bijušais laulātais vai persona, ar kuru cietušais bijis neregistrētās laulāto attiecībās; noziedzīgā nodarījumā, iespējams, guvušas smagus miesas bojājumus vai psihiskus traucējumus; cietušas noziedzīgā nodarījumā, kas, iespējams, veikts rasistisku, nacionālu, etnisku vai reliģisku motīvu dēļ.

No minētajiem faktiem izriet, ka nepilngadīgo var atzīt par cietušo kriminālprocesā, ja pret viņu ir paveikt noziedzīgs nodarījums, kā rezultātā nepilngadīgajam ir nodarīts morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums. Ja noziedzīgais nodarījums ir vērsts pret nepilngadīgo un viņam nav nodarīts kaitējums, tad par cietušo ir atzīstams kāds no nepilngadīgā vecākiem, ja, piemēra, nozagtā manta nav bijusi nepilngadīgā brīvā manta. Brīvās mantas jēdziens ir aplūkots Civillikuma 195.pantā.

Kriminālprocesa likuma 22.pants „Tiesības uz kompensāciju par radīto kaitējumu” nosaka: „personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā tās morālo aizskārumu, fiziskās ciešanas un mantisko zaudējumu, tiek garantētas procesuālās iespējas morālas un materiālas kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai.” Šis Kriminālprocesa likumā deklarētais kriminālprocesa pamatprincips par cietušā tiesībām uz kompensāciju par radīto kaitējumu korespondē Latvijas Republikas Satversmes³² 92.pantā noteiktajam, ka nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstošu atlīdzinājumu. Lai arī cietušais bieži vien norāda nesamērīgi augstu morālo kompensāciju, tiesas uzdevums ir precīzi noteikt, kāda morālā kaitējuma summa ir piedzenama no apsūdzētā cietušajam par labu. Lai pamatotu kompensācijas apmēru, cietušajam ir jāpamato, kādas fiziskās ciešanās un mantiskais zaudējums ir nodarīts. Tiesa pieņemot lēmumu vadās gan pēc cietušā liecībām, gan pēc izstrādātās tiesu prakses, lai konkrētā summa būtu pamatota un samērīga attiecībā ar paveikto noziedzīgo nodarījumu.

Kriminālprocesuālā pieeja “cietušā” definēšanai ir orientēta uz kriminālprocesuālu mērķu sasniegšanu un kriminālprocesa norises nodrošināšanu. Svarīgi tomēr ir noteikt, ka ne visas personas, kurām ar noziedzīgu nodarījumu nodarīts pāri, iegūst cietušā procesuālo statusu.

³² Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 43, 1993, 1.jūlijs.

Ziņojumu par to, ka pret nepilngadīgu personu ir veikts noziedzīgs nodarījums var iesniegt pats nepilngadīgais, tā vecāki, bāriņtiesa, vai ikviena personai, kurai ir zināmi fakti par paveikto noziedzīgo nodarījumu. Informācija var tikt nodota mutiski, rakstveidā vai elektroniski. Autore uzskata, ka svarīgi informāciju par paveikto noziedzīgo nodarījumu pret nepilngadīgo ir svarīgi nodot rakstveidā, jo tādejādi tiek piefiksēti lietas faktiskie apstākļi un var ierosināt kriminālprocesu, lai noskaidrotu visus tiešos apstākļus un sodītu vainīgo personu.

Īpaši aizsargājamā cietušā statuss nosaka plašāku tiesību loku – īpaša nopratināšanas kārtība, tiesības saņemt informāciju par apsūdzētā atbrīvošanu no ieslodzījuma, tiesības prasīt tiesai, lai cietušais tiesas sēdē netiek uzklausīts klātienē, bet ar tehnisko līdzekļu palīdzību u.c. Direktīvā 2012/29/EK³³ uzsvars likts uz katra atsevišķa gadījuma izvērtējumu, bet Latvijas situācijā šāds mehānisms atzīts par smagnēju, tādēļ tās cietušo kategorijas, uz kurām automātiski attiecas īpaši aizsargājamā cietušā statuss, tajā skaitā visi nepilngadīgie, ir definēti likumā.

Kriminālprocesa likuma 436.pantā ir uzskaitītas cietušā tiesības vienošanās procesā, proti, ja kriminālprocess tiek turpināts kā vienošanās process, procesa virzītājs- šajā gadījumā prokurors izsniedz cietušajam vienošanās protokola kopiju. Cietušajam ir tiesības pieteikt noraidījumu, savlaicīgi saņemt informāciju par to, kad un kur tiesa izskatīs vienošanos, piedalīties vienošanās izskatīšanā tiesā, izteikt savus iebildumus pret vienošanās apstiprināšanu, iesniegt iebildumus pret lietas iztiesāšanu rakstveida procesā, iesniegt kasācijas sūdzību par vienošanās procesa procedūras pārkāpumiem, piedalīties lietas izskatīšanā kasācijas instances tiesā Kriminālprocesa likuma 101.pantā noteiktajā kārtībā.

Kriminālprocesa likuma 97.¹ pants nosaka cietušā pamattiesības kriminālprocesā. Noteikumi attiecas uz to, ka cietušajam ir tiesības pieteikt kompensāciju, piedalīties kriminālprocesā lietojot valodu, kādu tas saprot, proti, ja persona nepārvalda valsts valodu, tad tiesai obligāti ir jāpieaicina tulku. Neliecināt pret sevi un saviem tuviniekiem, jāuzsver, ka cietušajam sniedzot liecību pirmstiesas kriminālprocesā ir jāparakstās par to, ka tiks sniegta patiesa liecība, pretējā gadījumā cietušais var tikt saukts pie kriminālatbildības pēc Krimināllikuma 300. un 302.panta. Nepilngadīgais cietušais vienmēr būs īpaši aizsargājams, pat, ja nebūs iesaistīts noziedzīgā nodarījumā. Ja kriminālprocesā ir cietis nepilngadīgais, tad līdz lietas izskatīšanai tiesā kompensācijas apmēru piesaka cietušā pārstāvis, jo

³³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/29/ES (2012. gada 25. oktobris), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI: Starptautisks dokuments. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029> [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

nepilngadīgajam nepastāv rīcībspējas. Proti, persona nevar veikt tiesiskus darījumus. Tāpat nepilngadīgajam nav izpratnes par samērīgu kompensācijas pietikšanu. Pārstāvis var iesniegt medicīnas dokumentus un čekus, kas apstiprina pieteiktās kompensācijas apmēru. Pārstāvis var pieteikt arī morālo kompensāciju, kuras apmēru nosaka pats pārstāvis un tiesa par šo jautājumu lemj nolēmumā.

Kriminālprocesa likuma 99.pants regulē tiesisko regulējumu, kas attiecas uz cietušā tiesībām pirmās instances tiesā. Cietušajam ir tiesības savlaicīgi uzzināt iztiesāšanas laiku un vietu, pieteikt noraidījumus, piedalīties krimināllietas iztiesāšanā, izteikt savu viedokli par katru apspriežamo jautājumu, piedalīties katra tiesā pārbaudāma pierādījuma tiešā un mutvārdos veiktā pārbaudē, iesniegt pieteikumus, uzstāties tiesas debatēs, iepazīties ar tiesas nolēmumu un tiesas sēdes protokolu.

Cietušās personas pienākumi visos kriminālprocesa iztiesāšanas veidos ir vienādi, proti, cietušajam ir pienākums ierasties kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas norādītajā laikā un vietā un piedalīties izmeklēšanas darbībā. Likumdevējs nav uzlicis par pienākumu cietušajam izmantot savas procesuālās tiesības un viņu nevar aicināt uz tiesas sēdi vai pakļaut piespiedu atvešanai. To drīkst darīt tikai tādā gadījumā, ja lietas iztiesāšanas laikā cietušais ir nepieciešams tiesas sēdē, piemēram, liecību pārbaudei uz vietas. Cietušajam ir pienākums pēc procesa virzītāja pieprasījuma nekavējoties rakstveidā paziņot savu sūtījumu saņemšanas pasta vai elektronisko adresi. Ar šo paziņojumu cietušais apņemas 24 stundu laikā saņemt kriminālprocesi veicošās amatpersonas nosūtītos sūtījumus un bez kavēšanās ierasties pēc procesa virzītāja uzaicinājuma vai izpildīt citus minētos kriminālprocesuālos pienākumus.

2. VIENKĀRŠOTIE PROCESI TIESĀ

Piemērojot tiesājamajam konkrētu soda veidu un mēru, tiesa var atsaukties uz atbildību mīkstinājošiem un pastiprinošiem apstākļiem, kas ir uzskaitīti Krimināllikuma 47. un 48.pantā, Lai šos apstākļus ņemtu vērā, fakti ir tieši jāpierāda.³⁴ Izskatot lietu bez pierādījumu pārbaudes, svarīgi ir konstatēt atbildību mīkstinājošus apstākļus. Šajā nodaļā autore analizēs vienošanās procesu tiesā, tā juridisko pamatojumu un normatīvo aktu robu.

2.1 Vienošanās process

Juridisko terminu vārdnīca sniedz vispārīgu skaidrojumu, ka vienošanās ir vairāku personu gribas izteikumu kopsavilkums, kas vērsts uz kāda jautājuma atrisināšanu.³⁵ Šajā gadījumā apsūdzētajam un prokuroram ir jāvienojas par vienošanās noslēgšanu. Pēc tam šo vienošanās protokolu ir jāapstiprina tiesai. No minētā secināms

Vienošanās protokolā ir jābūt skaidri norādītam sodam, kādu prokurors lūdz piemērot apsūdzētajam.³⁶ Vienošanās procesā prokurori parasti vienojas samazināt sodu apsūdzētajiem.³⁷ Vienošanās process rada labvēlīgas sekas apsūdzētajam, kas attiecināms uz piemērojamo sodu. Tomēr būtiski ir uzsvērt, ka tiesa var vienošanās protokolu nepastiprināt.

Vienošanās nevar uzskatīt par pamatu gala nolēmumam, jo tiesai ir jāizvērtē pierādījumi, kas ļauj šo vienošanās apstiprināt.³⁸ Ja tiesa konstatē apstākļus, kad vienošanās nevar tikt apstiprināta, tad lieta tiek nodota prokuroram trūkumu novēršanai vai lieta tiek izskatīta parastajā kārtībā, noskaidrojot apsūdzētā

Kriminālprocesa likuma 38.nodaļa ir veltīta vienošanās piemērošanai pirmstiesas kriminālprocesā. Šī likuma 433.pants nosaka, ka vienošanās procesu var slēgt prokurors pēc savas paša, apsūdzētā vai tā aizstāvja iniciatīvas. Šī vienošanās ir iespējama tikai tādā gadījumā, ja apsūdzētais piekrīt viņam inkriminētā nodarījuma apjomam, kvalifikācijai, radītā kaitējuma novērtējumam un vienošanās procesa piemērošanai. Šī panta otrajā daļā ir norādīts, ka vienošanās procesu nevar piemērot, ja lietā ir vairāki apsūdzētie. Vienošanās procesa

³⁴ Strada - Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Rīga: SIA "Biznesa augstskola Turība", 2002. 83.lpp.

³⁵ [b.a] Juridisko terminu latviešu-angļu vārdnīca. SIA "Kamene", Rīga, 2000.-193.lpp

³⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 23.februāra lēmums lietā Nr.SKK-70/2009.

³⁷ Plea Bargain. Pieejams: https://www.law.cornell.edu/wex/plea_bargain [aplūkots 2017.gada 14.aprīlī].

³⁸ Lase I. Kriminālprocess: vai labs nāk ar gaidīšanu. Pieejams: <http://providus.lv/article/kriminalprocess-vai-labs-nak-ar-gaidisanu> [aplūkots 2017.gada 31.martā].

noslēgšanai pamatnoteikums ir apsūdzētās personas vainas labprātīga atzīšana un izdarītā noziedzīgā nodarījuma nožēlošana. Ja krimināllietā ir vairāki apsūdzētie, kuri atzīst savu vainu inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un savu vainu nožēlo, tad tādā gadījumā tiesa lietu var skatīt bez pierādījumu pārbaudes saskaņā ar Krimināllikuma 499.pantu. Lai vienkāršotu kriminālprocesu un samazinātu tiesas noslogotību, autore uzskata, ka vienošanās procesu ir jāļauj slēgt vairākiem apsūdzētajiem vienlaikus, tādējādi radot apsūdzētajiem labvēlīgākus nosacījumus sprieduma izpildei. Autore uzskata, ka tiesai pieņemot lēmumu par vienošanās procesu uzsākšanu starp vairākām apsūdzētajām personām, ir jāņem vērā apsūdzēto personu raksturojošos datus, kas ir jāmotivē nolēmumā par vienošanās procesa piemērošanu. Autore uzskata, ka Krimināllikuma 433.pants otro daļu ir nepieciešams grozīt šādā redakcijā: “Vienošanās procesu var piemērot, ja vienā kriminālprocesā ir vairāki apsūdzētie, nepiemērojot visiem apsūdzētajiem vienošanos par vainas atzīšanu un sodu”. Minētā likuma grozījumu redakcija ļautu vienošanās procesu piemēro vienam no apsūdzētajiem, ja tas pilnībā atzītu savu vainu un nožēlotu inkriminētā noziedzīgā nodarījuma paveikšanu. Piemērojot vienošanās procesu vienam no apsūdzētajiem, pārējiem apsūdzētajiem krimināllietā tiktu izskatīta iepriekš pieņemtajā kārtībā (vai nu bez pierādījumu pārbaudes vai ar pierādījumu pārbaudi).

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 433.pantu vienošanās tiek slēgta par vainas atzīšanu un sodu, 347.panta pirmās daļas 9.punkts nosaka, ka vienošanās protokolā norāda sodu, kādu prokurors lūgs tiesu piespriest apsūdzētajam, tādējādi redzams, ka vienošanās ar apsūdzēto par soda izpildes kārtību neietilpst prokurora kompetencē.³⁹

Saskaņā ar Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 434.panta otrās daļas nosacījumiem iespēja labot kļūdu vēl bija amatā augstākam prokuroram apelācijas protesta iesniegšanai paredzētajā termiņā, taču arī tas nav izdarīts, līdz ar to apelācijas instances tiesas sēdē prokurora izteiktais lūgums par lietas sūtīšanu papildu pirmstiesas izmeklēšanai jaunas apsūdzības celšanai ir pretrunā ar iepriekšminētajām likuma normām.⁴⁰ No minētā secināms, ka kļūdu ir iespēja izlabot arī amatā augstāk stāvošam prokuroram.

No likuma jēgas un Kriminālprocesa likuma 437.panta pirmās daļas 9.punkta izriet, ka, slēdzot vienošanos par vainas atzīšanu un sodu, protokolā tiks norādīts sods, kādu prokurors lūgs tiesu piespriest. Redzot, ka vienošanās protokolā apsūdzētajam paredzētais piespriežamais sods ir acīmredzami netaisnīgs tā mīkstuma vai bardzības ziņā un tādējādi nav

³⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 7.augusta lietā SKK-523/2006.

⁴⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2005.gada 26.jūlija lēmums lietā SKK-407/05.

ievēroti Krimināllikuma 4. un 5.nodaļas nosacījumi par sodu un soda noteikšanu, tiesai ir jāatsaka apstiprināt šādu vienošanos.⁴¹

Kriminālprocesa likuma 49.nodaļa ir veltīta tiesvedības īpatnībām attiecībā uz pirmstiesas procesā slēgtu vienošanos.

Kriminālprocesa likuma 539.panta pirmā daļa nosaka, ka tiesnesis vērtē noslēgtajā vienošanās paredzēto soda veidu tikai gadījumā, ja konstatē, ka izraudzītais soda veids nav samērīgs ar izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu. Konstatējot pārkāpumu, tiesnesis pieņem lēmumu un nosūta lietu prokuroram pārkāpuma novēršanai. Prokurors 10 dienu laikā var iesniegt protestu par lēmumu augstāka līmeņa tiesai, kuras tiesnesis šo protestu izskata rakstveida procesā un viņa lēmums nav pārsūdzams. Judikatūrā ir noteikts, ka “ja noslēgtā vienošanās paredz acīmredzami netaisnīga nozieguma raksturam un apsūdzētā personībai neatbilstoša soda piemērošanu, ko varētu atzīt par Krimināllikuma 35., 46.panta pārkāpumu, tiesai ir tiesības lietu nosūtīt prokuroram pārkāpumu novēršanai”.⁴² Šī likuma panta attiecīgā daļa nodrošina prokuroram iespēju veikt labojumus vienošanās protokolā, šiem labojumiem vēlāk ir jāpiekrīt gan apsūdzētajam, gan viņa aizstāvim. Lai panāktu kriminālprocesa vienkāršošanu, likumā nav atrunāts cik reizes tiesa var nosūtīt lietu prokuroram pārkāpuma novēršanai. Autore uzskata, ka ievērojot kriminālprocesa principus, lietu prokuroram vajadzēt nosūtīt vienu reizi trūkumu novēršanai, citādāk lietas izskatīšana un vienošanās protokola apstiprināšana var tikt novilcināta. Ja attiecīgai prokurors neveic trūkumu novēršanu konkrētā termiņā, tad vienošanās protokols nav apstiprināms. Tomēr, lai aizsargātu apsūdzētā tiesības, autore uzskata, ka, ja prokurors laikā nav iesniedzis labotu vienošanās protokolu, tad ir jādod iespēja apsūdzētajam lietā pieteikt noraidījumu prokuroram vai ļaut lietu izskatīt, turpinot tiesas sēdi Kriminālprocesa likuma 499.pantā noteiktajā kārtībā.

Kriminālprocesa likuma 539.panta otrā daļa nosaka, ka krimināllietu vienošanās procesā ir jāsāk izskatīt 21 dienas laikā no tā brīža, kad lieta ir saņemta tiesneša tiesvedībā. No minētās likuma normas izriet, ka ir noteikts termiņš, kad lieta ir jāsāk izskatīt, proti, tiesnesim ir jānozīmē tiesas sēde likumā paredzētajā kārtībā.

Kriminālprocesa likuma 540.1 pants dod iespēju tiesnesim krimināllietu vienošanās procesā iztiesāt rakstveidā. Prokuroram, apsūdzētajam un tā aizstāvim ir dotas 10 dienu laikā pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam un iesniegt iebildumus pret lietas iztiesāšanu rakstveida procesā. Autore uzskata, ka likumā ir jānosaka, ka tiesnesis nevar pieņemt lēmumu par vienošanās procesa izskatīšanu rakstveidā, ja lieta ir tikusi nosūtīta prokuroram trūkuma

⁴¹ Liholaja V. Kukuļošanas kvalifikācija un sods: daži problēmjautājumi. Jurista vārds, 2007. 7.augusts, nr.32 (485).

⁴² Liholaja V. Par spriedumu krimināllietās: no likuma, judikatūras un prakses aspekta raugoties. Jurista vārds, 2016. 23.februāris, nr.8 (911).

novēršanai. Tādejādi tiek ievērotas apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu, proti, apsūdzētais tiesas sēdē vēlāk var izteikt savu attieksmi pret prokurora iesniegto vienošanās protokolu, kurā ir novērsti trūkumi. Autore uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 540.1 panta pirmā daļa ir jāpapildina “Vienošanās procesu rakstveidā nav iespējams izskatīt, ja lieta ir nosūtīta prokuroram trūkumu novēršanai”. Autore iesaka Kriminālprocesa likuma 540.1 panta pirmo daļu izteikt šādā redakcijā: “Tiesnesis var pieņemt lēmumu par krimināllietas iztiesāšanu rakstveida procesā. Vienošanās procesu rakstveidā nav iespējams izskatīt, ja lieta ir nosūtīta prokuroram trūkumu novēršanai.” Rakstveida procesa liels plus ir tas, ka lieta tiek izskatīta ātrākā laika posmā un tiek mazināta tiesas noslodze. Ņemot vērā, ka rakstveida procesā nepiedalās lietā iesaistītās personas, autore uzskata, ka rakstveida process ir viens no kriminālprocesa vienkāršošanas veidiem.

2014.gadā Tukuma rajona tiesā tika izskatīta krimināllietā Nr.11390079413⁴³ Kristīnes Pētersones apsūdzībā pēc Krimināllikuma 125.panta pirmās daļas. Tiesas sēdē notika vienošanās apstiprināšana. Lietā sākumā tika noslēgts izlīgums pēc kura tika sastādīts vienošanās projekts. Vienošanās projekts tika sastādīts Tukuma rajona prokuratūrā, vienošanās tika noslēgta piedaloties zvērinātam advokātam G.B.. Ņemot vērā, ka apsūdzētā ir pakritusi vienošanās procesa piemērošanai, viņai ir izskaidrotas tiesības vienošanās procesā un sekas, kas rodas līdz ar vienošanās noslēgšanu, atzinusi, ka krimināllietā ir noskaidroti apstākļi, kas attiecas uz pierādīšanas priekšmetu, apsūdzētā piekrīt inkriminētā nodarījuma apjomam, juridiskajai kvalifikācijai, proti, ka viņa tīši nodarīja smagus miesas bojājumus, kas bīstami dzīvībai. Cietušais lietā nav pieteicis lietā kaitējuma kompensāciju, līdz ar to lietā nav strīdu par tās apmēru un vienošanās procesu ir iespējams noslēgt vienkāršāk, kas būtiski iekonomē lietas vienkāršāku izskatīšanu. Nākamā lieta, kas lietā tika veikta, bija nosūtīts ierosinājums tiesai par vienošanās apstiprināšanu. Tālāk tika nosūtīta lieta Tukuma rajona tiesai par vienošanās apstiprināšanu. Tiesas sēdē apsūdzētajai bija jāparakstās pielikumā pie tiesas ēdes protokola par savas vainas pilnīgu atzīšanu, kā arī jāparakstās, ka vienošanās tika noslēgta labprātīgi, saprotot tās sekas un tiks ievērota noteiktā vienošanās. Pēc tiesas sēdes, nolēmumam stājoties spēkā, tiesa nosūta rīkojumu pa sprieduma izpildi.

Lai vienošanās tiktu apstiprināta, tiesa pēc vienošanās noklausīšanās noskaidro no apsūdzētā vai tam ir saprotams par kādu noziedzīgu nodarījumu viņš tiek apsūdzēts, vai viņš sevi atzīst par vainīgu inkriminētajos noziedzīgajos nodarījumos un vai vienošanās ir parakstīta apzināti un labprātīgi. Vienošanās nevar tikt parakstīta spaidu, maldu vai viltus rezultātā.

⁴³ Latvijas Republikas Tukuma rajona tiesas 2014.gada spriedums krimināllietā Nr.11390079413. Publiski nav pieejams.

Kriminālprocesa likuma 543.pants nosaka, ka, ja tiesai nav šaubu par apsūdzētā vainu, tad tā taisa notiesājošu spriedumu. Lai šis apstāklis tiktu ievērots tiesai ir jāpārlicinās, ka apsūdzētais ir vainīgs viņam inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Ja tiesai rodas šaubas par apsūdzētā vainīgumu, tiesai ir jāizskata lieta izdarot lietā pierādījumu pārbaudi, jo likuma normas nosaka, ka ik katra šaubas, kas rodas lietas iztiesāšanas laikā, ir tulkojama par labu apsūdzētajai personai. Likuma panta daļā īpaša norāde ir par liegumu pasliktināt apsūdzētā stāvokli soda mēra precizēšanas rezultātā.⁴⁴

Sprieduma motīvu daļā tiesai ir jāizklāsta noslēgtās vienošanās būtību, ko prokurors, apsūdzētā persona un tās aizstāvis ir apliecinājuši tiesas sēdē.

Minētā panta nosacījumi neuzliek tiesai par pienākumi motivēt piemērojamo sodu, jo par to jau ir vienojušies lietas dalībnieki. Tiesai ir pienākums vērtēt noslēgtās vienošanās pamatību.⁴⁵ Būtība, nolēmumam ir jābūt vienotam un ir vai nu jāapstiprina noslēgtā vienošanās vai jānoraida. Nevar būt, ka vienošanās tiek apstiprināta daļā, kā tas var būt, ja izskata lietu bez pierādījumu pārbaudes, bet pierādījumus skata daļā par pieteikto kaitējuma kompensāciju. Šī likuma panta otrā daļa nosaka, ka spriedumu motīvu daļā tiesa izklāsta noslēgtās vienošanās pamatotību, kas sevī ietver gan Kriminālprocesa likuma, gan Krimināllikuma normu ievērošanu.⁴⁶ Pirmstiesas procesā noslēgtā vienošanās pēc būtības nevar būt sadalīta daļās, ko tiesa apstiprina vai neapstiprina. Kriminālprocesa likuma normu jēga par vienošanās slēgšanu pirmstiesas procesā vai iztiesāšanas procesā ir tāda, ka vienošanās jāpanāk par visiem jautājumiem kopumā, kuriem ir nozīme krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulē.

Kriminālprocesa likuma veiktajos grozījumos, kas attiecas uz vienošanās procesa noslēgšanu tiesā tika panākts, ka šobrīd vienošanos iztiesāšanas laikā var slēgt ikviena noziedzīga nodarījuma izdarīšanas gadījumā. Pirms tam likuma norma paredzēja, ka vienošanās procesu tiesā nevarēja slēgt par sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.⁴⁷ Autore uzskata, ka likuma grozījumos bija jāiekļauj, ka ne pirmstiesas izmeklēšanā, ne tiesas procesā vienošanās process par sevišķu smagu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu nav iespējams.

⁴⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma grozījumu komentāri- tiesvedība krimināllietās. Vienkāršotie un sevišķie procesi// Rakstu kopas "Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās" 5.raksts. Grām: Redkolēģija. Kriminālprocess. Raksti 2005-2010.Latvijas Vēstnesis, 2010, 299.lpp.

⁴⁵ Tiesas sprieduma saturs, ja pirmstiesas procesā slēgta vienošanās. Jurista vārds, 2010. 2.novembris, nr.44 (639).

⁴⁶ Liholaja V. Kukuļošanas kvalifikācija un sods: daži problēmjautājumi. Jurista vārds, 2007. 7.augusts, nr.32 (485).

⁴⁷ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma grozījumu komentāri- tiesvedība krimināllietās. Vienkāršotie un sevišķie procesi// Rakstu kopas "Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās" 5.raksts. Grām: Redkolēģija. Kriminālprocess. Raksti 2005-2010.Latvijas Vēstnesis, 2010, 300.lpp.

Gunārs Kūtris ir uzsvēris, ka vienošanās procesā cietušā tiesības ir ievērotas. Vienošanās procesā ir svarīgi, lai apsūdzētais tiktu sodīts un tiktu ievērotas cietušā intereses, lai cietušais ar savām prasībām nevarētu regulēt iespējamo optimālo valsts risinājumu. Cietušā tiesības saņemt likumā noteikto kompensāciju tiek ievērotas jebkurā gadījumā.⁴⁸ Tiesai ir pienākums cietušo uz klausīt, cietušā izteikumiem nav obligāts raksturs, bet tikai informatīvs. Valda Eilande ir uzsvērusi, ka nevar piekrist viedoklim, ka likums nedod cietušajam tiesības nepiekrīst vienošanās noslēgšanai.⁴⁹ Autore šajā gadījumā salīdzinās izlīguma un vienošanās procesa kopīgās un atšķirīgās iezīmes. Slēdzot izlīgumu, tam ir jāpiekrīt gan apsūdzētajai personai, gan cietušajam, savukārt, vienošanās procesā cietušajai personai ir tiesības nepiekrīst vienošanās procesa slēgšanai, tomēr vienošanās arī tādā gadījumā ir akceptējama un tiesa var pasludināt vienošanos kā noslēgtu un apstiprināmu. Kriminālprocesa likuma 434.panta otrā daļa patlaban ir izteikta šādā redakcijā :” Saņēmis apsūdzētā un nepilngadīgā apsūdzētā pārstāvja piekrišanu slēgt vienošanos, prokurors sagatavo vienošanās projektu un uzsāk pārrunas ar apsūdzēto, viņa aizstāvi un nepilngadīgā apsūdzētā pārstāvi par vienošanās elementiem”. Autore uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 434.panta otrā daļa ir papildināma ar tekstu : “Ja cietušais iebilst iesniegtās vienošanās procesa uzsākšanai ar pamatotu un argumentētu viedokli, tad prokurora pienākums ir izvērtēt to patiesumu. Ja prokurors konstatē cietušā izteiktā patiesumu, vienošanās process nav iespējams”. Pēc autores domām, vienošanās procesā ir velkamas paralēles ar izlīgumu un cietušā viedoklis ir ņemams vērā.

Vienošanās process nevar tikt noslēgts, ja lietā pastāv strīds par kaitējuma kompensācijas apmēru. Ja apsūdzētais atzīst savu vainu un lietā pieteikto kaitējuma kompensāciju, tad ir iespējams lietu skatīt gan vienošanās procesā, gan slēdzot izlīgumu, gan izskatīt lietu bez pierādījumu pārbaudes. Visi iespējami procesi ir slēdzami tiesas sēdē, tiesai nolasot spriedumu. Atšķirība starp vienošanās procesu un izlīgumu, ir iespējamās sekas. Proti, slēdzot vienošanās procesu, apsūdzētajam tiek piemērots konkrēts soda veids un soda mērs, par ko ir vienojušies lietā iesaistītie dalībnieki. Turpretī, slēdzot izlīgumu, apsūdzētā persona var tikt atbrīvota no kriminālatbildības, ja cietušais un apsūdzētais ir parakstījušies pielikumā pie tiesas sēdes protokola par to, ka izlīgums ir noslēgts labprātīgi, bez maldiem, spaidiem un viltus. Aplūkojot statistikas datus, vienošanās process tiek noslēgts daudz retāk nekā izlīgums. To varētu pamatot ar to, ka vienošanās procesā nav iespējams panākt, ka persona tik atbrīvota no kriminālatbildības, ja pret cietušo personu ir izpildītas visas likumā noteiktās prasības.

⁴⁸ Lase I. Kriminālprocess: vai labs nāk ar gaidīšanu. Pieejams: <http://providus.lv/article/kriminalprocess-vai-labs-nak-ar-gaidisanu> [aplūkots 2017.gada 31.martā].

⁴⁹ Turpat.

Bieži vien izlīgums netiek noslēgts, jo personai nav pietiekami finansiālie līdzekļi, lai segtu cietušā pieteikto kaitējuma kompensāciju. Cietušie bieži vien lietā piesaka ne tikai materiālo, bet arī morālo kompensāciju, kas ir nesamērīgi augsta un nav pietiekami pamatota.

I.A. ar Liepājas tiesas 2009.gada 24.augusta spriedumu atzīts par vainīgu un sodīts pēc Krimināllikuma 128.panta ar brīvības atņemšanu uz 10 mēnešiem. Kasācijas sūdzībā cietuši norāda, ka gan pirmstiesas, gan arī tiesas procesa laikā ir pārkāptas D.A. kā cietušās personas procesuālās tiesības. Pēc sūdzības iesniedzējas domām noticis arī Krimināllikuma pārkāpums - noziedzīgajam nodarījumam piemērota nepareiza juridiskā kvalifikācija. Kriminālprocesa likuma 434.panta pirmās daļas 2. punktā noteikts, ja prokurors, ceļot apsūdzību vai turpinot kriminālvajāšanu, atzīst par iespējamu procesā slēgt vienošanos, viņš informē cietušo par viņa tiesībām izteikt savu viedokli par vienošanās procesa iespējamo piemērošanu. No minētās likuma normas izriet, ka cietušajam jābūt reālai iespējai izteikt savu viedokli vēl pirms vienošanās noslēgšanas.⁵⁰

Ar Jūrmalas tiesas 2008.gada 8.decembra lēmumu, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 542.panta pirmās daļas 2.punktu, prokurora un apsūdzētā E.A. vienošanos atteikts apstiprināt un krimināllieta nosūtīta prokuroram pārkāpumu novēršanai. Tiesas lēmums motivēts ar to, ka noslēdzot vienošanos, neesot izlemti jautājumi par kaitējuma kompensāciju cietušajiem. Vairāki cietušie tikai tiesas sēdē iesnieguši pieteikumu par kaitējuma kompensāciju. Prokurors nosūtot lietu uz tiesu, cietušajiem nav izskaidrojis tiesības pieteikt kaitējuma kompensāciju tiesā līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai. Vienošanās protokolā nav norādīts radītā kaitējuma kompensācijas apmērs.⁵¹ Šādā gadījumā ir pārkāptas cietušā tiesības saņemt kaitējuma kompensācijas apmēru. Būtisks ir apstāklis, cietušā uzklaušīšanai tiesas sēdē. Autore uzskata, ka cietušajam ir jādod iespēja lietā pieteikt kaitējuma kompensāciju. Tiesai būtu jāuzliek par pienākumu, noskaidrojot vai lietas dalībniekiem ir lūgumi, papildinājumi, noskaidrot no cietušā vai tam ir lūgums par kaitējuma kompensācijas piedzīšanu. Ja cietušais atsakās no kaitējuma kompensācijas piedzīšanas no apsūdzētā, tad cietušajam būtu pienākums par to parakstīties pielikumā pie tiesas sēdes protokola. Kriminālprocesa likuma 496.pantā būtu jāiekļauj ceturtnā daļa šādā redakcijā "Tiesai ir pienākums noskaidrot vai cietušajam ir lūgumi, papildinājumi par kaitējuma kompensāciju un tās apmēru".

Ja kompensācijas pieteikums iesniegts laikā, kad krimināllieta par pirmstiesas procesā slēgtu vienošanos atrodas tiesā, tad tiesai ir jādod iespēja līdz tiesas izmeklēšanas sākšanai

⁵⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 4.novembra lēmums lietā SKK-555/2009.

⁵¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 23.februāra lēmums lietā Nr.SKK-70/2009.

prokuroram un apsūdzētajam noslēgt papildus vienošanās protokolu par kaitējuma kompensācijas apmēru un tā atlīdzināšanu cietušajiem.⁵² Atļaujot lietā slēgt papildus vienošanās protokolu tiek iekonomēts lietas izskatīšanas laiks, jo prokurors ar apsūdzēto un tā pārstāvi var palūgt tiesu pasludināt pārtraukumu uz, piemēram, stundu un lietas tiek izskatīta tai pat dienā, noslēdzot starp iesaistītajām pusēm vienošanos.

Tiesai ir jākonstatē, ka apsūdzētajam ir izskaidrotas tiesības vienošanās procesā, apsūdzētais ir iepazinies ar vienošanās protokolu un ir piekritis noteiktajam soda veidam un tā apmēram. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 83.panta trešo daļu, slēdzot vienošanos, aizstāvja piedalīšanās ir obligāta. Savukārt apsūdzētais no šī aizstāvja ir tiesīgs atteikties.⁵³

Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija Nr.(87) 18 par kriminālās justīcijas vienkāršošanu pieprasa, lai dalībvalstis savos kriminālprocesa kodeksos ieviestu vainas atzīšanas paziņojumus, ja vienoto atļauj valstu konstitucionālās vai tiesiskās tradīcijas. Latvijā vainas atzīšana ir atzīstama par mīkstinošu apstākli, kas tiek reglamentēts Krimināllikuma 47.pantā.

2.2 Krimināllietas izskatīšana tiesā, neveicot tajā pierādījumu pārbaudi

Vairākās apskatītajās valstīs ir iespējama lietas izskatīšana tiesā bez pierādījumu pārbaudes. Šāda iespēja ir paredzēta Igaunijas un Latvijas tiesību aktos, un tā būtiski atslogo tiesu darbu. Latvijā 2014. gadā pat 83 % no tiesā izskatītajām lietām tika izlemtas bez pierādījumu pārbaudes. Tiesnesis pieņem lēmumu, iepazīstoties ar lietas materiāliem, uzklusot prokuroru, apsūdzēto un, ja nepieciešams, cietušo. Lietas izskatīšana tiesā bez pierādījumu pārbaudes ir iespējama tikai ar apsūdzētā piekrišanu. Igaunijā, ja apsūdzētais piekrīt šādai paātrinātai procedūrai, piemērotais sods tiek samazināts par vienu trešo daļu. Gan Latvijā, gan Igaunijā gandrīz nav ierobežojumu lietu kategorijām, kuras varētu izskatīt šādā kārtībā (Igaunijā šādu praksi nevar izmantot, ja par izdarīto noziegumu var piemērot mūža ieslodzījumu), tāpat nav termiņa ierobežojuma, kādā lietas var tikt nodotas iztiesāšanai. Tās var būt lietas, kas nodotas tiesai paātrinātā procesā vai arī pēc ilgstošas izmeklēšanas.⁵⁴ No minētā izriet, ka Igaunijā par vainas vaļširdīgu atzīšanu un krimināllietas izskatīšanu neveicot tajā pierādījumu pārbaudi apsūdzētajam tiek samazināts sods par vienu trešo daļu.

⁵² Turpat.

⁵³ Latvijas Republikas Rēzeknes tiesas 2015.gada 27.novembra spriedums lietā Nr.11331046514 (K26-0432-15/9).

⁵⁴ Vēbers D., Stulpāns R. Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus. Vadlīnijas. SIA "E Forma". Valsts policija, 2015. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/policija_msn_lat_2015.pdf [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].

Latvijā šādu sankciju būtu iespējams piemērot gadījumos, ja apsūdzētais savu vainu atzīst pirmstiesas procesā un tiesas izmeklēšanas laikā. Jo no tiesu prakses secināms, ka savu vainu apsūdzētie nereti atzīst tikai pēdējā vārdā, tādejādi cerot, ka prokurora lūgtais sods tiks samazināts. Ir gadījumi, kad savu vainu apsūdzētais atzīst tiesai uzsākot izmeklēšanu, bet, ja pirmstiesas procesā apsūdzētais nav atzinis savu vainu, tad uz tiesas sēdi ir aicināti visi liecinieki liecību pārbaudei uz vietas. Kriminālprocesa likumā ir jāiekļauj 499.panta pirmās daļas prim punkts (499.p.1¹.d)“Ja apsūdzētais gan pirmstiesas izmeklēšanā, gan tiesas sēdē ir vaļširdīgi atzinis savu vainu un izdarīto nožēlo, prokurora lūgto sodu tiesa var samazināt par vienu trešo daļu”.

Kriminālprocesuālā pierādījumu teorija ir mācība par pierādījumiem un pierādīšanu krimināllietā. Tā ir kriminālprocesa būtiska sastāvdaļa, tās uzdevums ir pareizas spriešanas un pierādīšanas likumsakarību praktiskais pielietojums izmeklēšanā un iztiesāšanā.⁵⁵ Neveicot lietā pierādījumu pārbaudi, tiesa pārbauda tikai lietā esošos dokumentus un apsūdzētā personu raksturojošos datus. Tomēr, Latvijas tiesu praksē ir gadījumi, kad krimināllietā tiek izskatīta bez pierādījumu pārbaudes, izdarot pierādījumu pārbaudi daļā par cietušā pieteikto kaitējuma kompensāciju. Arī 2017.gadā pierādījumu teorija ir būtiska kriminālprocesa sastāvdaļa. Izmeklētājiem ir jāveic darbi tā, lai pierādījumi būtu pieļaujami un izvērtējami tiesā.

Praksē nereti tiek ignorēti Kriminālprocesa likuma 499.panta noteikumi, ko apstiprina judikatūrā vairākkārt paustās norādes, ka fakts, ka apsūdzētais atzīst savu vainu, neatbrīvo tiesu no pārējo nosacījumu pārbaudes. Tiesai lemjot jautājumu par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu, ir jāpārbauda apsūdzētajai personai celtās apsūdzības atbilstība Kriminālprocesa likuma 405.panta pirmās daļas noteikumiem- vai noziedzīga nodarījuma faktiskie apstākļi apstiprina nodarījuma juridisko kvalifikāciju.⁵⁶ Kriminālprocesa likuma 499.panta izpratnē apsūdzētā attieksmi pret apsūdzību un pierādījumu pārbaudes izdarīšanu vai neizdarīšanu var konstatēt tikai tādā gadījumā, ja tiesas sēdē piedalās apsūdzētais. Nepietiek ar to, ka pirmstiesas procesā apsūdzētais ir izteicis šādu lūgumu, tiesai par to ir jāpārliedzinās tiesas sēdē uzdodot apsūdzētajam jautājumu par attieksmi pret apsūdzību un pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu. Noskaidrojot apsūdzētā attieksmi pret apsūdzību un pierādījumu neveikšanu, tiesa lūdz par savu attieksmi apsūdzētajam parakstīties pielikumā pie tiesas sēdes protokola, tādejādi fiksējot apsūdzētā attieksmi. Tiesas sēdēs ir arī gadījumi, kad apsūdzētais pirmstiesas izmeklēšanā ir pieteicis lūgumu tiesas sēdē neveikt pierādījumu pārbaudi un savu vainu atzinis, tomēr, kad sākās tiesas sēdē un tiesa noskaidro apsūdzētā attieksmi pret apsūdzību,

⁵⁵ Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Izdevniecība “RaKa”, 1998, 124.lpp.

⁵⁶ Liholaja V. Par spriedumu krimināllietās: no likuma, judikatūras un prakses aspekta raugoties. Jurista vārds, 2016. 23.februāris, nr.8 (911).

apsūdzētais savu vainu neatzīst, tādejādi lietā tiek veikta pierādījumu pārbaude, visbiežāk tiesas sēdi atliek, lai uz tiesu aicinātu lieciniekus. Tieši šā iemesla dēļ, apsūdzētā piedalīšanās tiesas sēdē ir obligāta. Ja apsūdzētais uz tiesas sēdi neierodas, tad tiesa piemēro piespiedu atvešanu, bet, ja arī tā neizdodas, tad tiesa var piemērot meklēšanu un drošības līdzekli apcietinājumu.

Par atbildību mīkstinošiem apstākļiem ir jāatzīst tādi apstākļi, kas raksturo personas uzvedību pēc nodarījuma, nodarījuma iemeslus, situāciju un subjekta pazīmes.⁵⁷

Latvijas krimināltiesībās ar jēdzienu “vaina” tiek apzīmēta personas subjektīvā attieksme pret objektīvās puses pazīmēm.⁵⁸ Profesors Uldis Krastiņš ir sniedzis šādu vainas definīciju “Vaina ir personas psihiskā attieksme nodoma vai neuzmanības formā pret viņas izdarīto prettiesisko darbību vai bezdarbību un ar to saistītajām kaitīgajām sekām”.⁵⁹ Vaļširdīgas vainas atzīšanu ir grūti konstatēt. Nav vienotas izpratnes par jēdziena “vaļširdīga vainas atzīšana”.

Pieteikšanās par vainīgu ir personas, kas paveikusi noziedzīgu nodarījumu, ierašanās tiesā un paziņošana ar vainas pilnīgu atzīšanu un savas rīcības nožēlošanu. Šī atzīšanās var tikt uzskatīta par apsūdzētā nodomu turpmāk neizdarīt noziedzīgus nodarījumus. Pieteikšanos par vainīgu kā atbildību mīkstinošu apstākli var uzskatīt tad, ja pastāv gan vainīgā vaļširdīgā atzīšanās, gan savas rīcības nožēlošana. Ka iztrūkst kāda no šīm sastāvdaļām, tad kā mīkstinošu apstākli to var ņemt vērā, kas likumā nav tieši paredzēts.⁶⁰ Apsūdzētā pilnīga vainas atzīšana ir viens no obligātiem nosacījumiem, lai tiesa varētu pieņemt lēmumu par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu.⁶¹

Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa 110.pants noteica, ka pieteikšanās par vainīgu ir personas, kas izdarījusi sabiedriski bīstamu darbību, ierašanās tiesā, lai paziņotu par izdarīto noziegumu. Ja persona pieteicās par vainīgu, tad bija sastādāms protokols, kurā sīki jāieraksta pieteikuma saturs. Protokolu parakstīja apsūdzētais un persona, kas sastādījusi protokolu.⁶² Patlaban Kriminālprocesa likums nenosaka normatīvo regulējumu situācijai, ja persona piesakās par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Tiesa šo apstākli var vērtēt kā atbildību mīkstinošu apstākli. Krimināllikuma 47.panta otrā daļa nosaka, ka par atbildību

⁵⁷ Mežulis D. Krimināltiesības shēmās. Vispārīgā daļa. Rīga: SIA “Biznesa augstskola Turība”, 2013, 122.lpp.

⁵⁸ Rozenbergs J. Vainas institūts krimināltiesībās un tā nozīme noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijā. Promocijas darba kopsavilkums doktora grāda iegūšanai juridiskās zinātnes nozarē. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013, 42.lpp.

⁵⁹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums: Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 90.lpp.

⁶⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs 1. Vispārīgā daļa. Rīga: Firma “AFS”, 2007, 165.lpp.

⁶¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017.gada 2.februāra lēmums lietā SKK-23/2017.

⁶² Autoru kolektīvs. Azāns B redakcijā. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986, 168.lpp.

mīkstinošu apstākli ir atzīstama apsūdzētās personas vainas atzīšana, kas ir notikusi labprātīgi. Jāņem vērā, ka pieteikšanās par vainīgu ir obligāti atzīstama par atbildību mīkstinošu apstākli tad, ja tā ir kopā ar vainīgā vaļširdīgo atzīšanos un izdarīta nožēlošanu. Gadījumā, ja kāds no šiem nosacījumiem iztrūkst, personas rīcību var ņemt vērā kā tādu atbildību mīkstinošu apstākli, kas likumā nav tieši paredzēts. Šāds apstāklis var būt gadījumos, kad persona nav pieteikusies par vainīgu, bet saucot to pie kriminālatbildības, vaļširdīgi ir atzinusies un izdarīto nožēlo.

Krimināltiesisku vainu nevar uzņemties persona, kura garīgās slimības dēļ nespēj apzināties savas darbības nelikumību un to vadīt. Šāda persona nespēj izšķirties par prettiesisku rīcību.⁶³

Pirmās instances tiesa atzinusi, ka apsūdzētā A.K. personu raksturojošos datus, secināms, ka A.K. iepriekšējais sods, kas bija piespiedu darba veidā, nav sasniedzis soda mērķi, jo A.K. pēc soda izciešanas ir paveicis jaunu noziedzīgu nodarījumu. Nesamērīgi mīksta soda noteikšana, kas pamatota tikai ar personas personu raksturojošiem datiem, nesasnies soda mērķi.⁶⁴ Šāda situācija arī neveicina soda prevencijas uzdevuma izpildi, jo nenostiprina ne vainīgās personas, ne citu personu pārliecību par nepieciešamību pildīt likumus un atturēties no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.⁶⁵

Prokurors pirms krimināllietas nodošanas tiesai noskaidro, vai apsūdzētais piekrīt iespējai, ka krimināllietu tiesā izskata bez pierādījumu pārbaudes. Prokurors par to sastāda protokolu, tajā norādot, vai apsūdzētais piekritis pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai par visu apsūdzību vai kādā konkrētā tās daļā. Tiesa, uzsākot lietas izskatīšanu, atkārtoti noskaidro, vai apsūdzētais piekrīt lietas izskatīšanai bez pierādījumu pārbaudes. Latvijā aptuveni 80–90 % krimināllietu tiesā tiek izskatītas bez pierādījumu pārbaudes.⁶⁶

Saskaņā ar KL 46. pantu, nosakot soda mēru, tiesai ir jāņem vērā atbildību mīkstinošie apstākļi, kas norādīti KL 47. panta 1. daļā. Tie ir šādi:

- noziedzīgā nodarījuma izdarītājs pieteicies par vainīgu, vaļširdīgi atzinies un nožēlojis izdarīto;
- vainīgais aktīvi veicinājis noziedzīgā nodarījuma atklāšanu un izmeklēšanu;

⁶³ Krauss D. Pastile K. Krimināltiesību pamatjautājumi Latvijā un Vācijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002, 75.lpp.

⁶⁴ Nosacītas notiesāšanas piemērošanas apstākļu izvērtējums. Jurista vārds. 2016. 10.maijs, nr.19 (922), 30.-32.lpp.

⁶⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 8.jūnija lēmums lietā SKK-24/2011.

⁶⁶ Vēbers D., Stulpāns R. Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma Vēbers D., Stulpāns R. Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus. Vadlīnijas. SIA "E Forma". Valsts policija, 2015. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/policija_msn_lat_2015.pdf [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī]

- vainīgais labprātīgi atlīdzinājis cietušajam ar noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu vai novērsis radīto kaitējumu;

- vainīgais sekmējis citas personas nozieguma atklāšanu;

- noziedzīgais nodarījums izdarīts cietušā prettiesiskas vai amorālas uzvedības ietekmē;

- noziedzīgais nodarījums izdarīts, pārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanās, galējās nepieciešamības, noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas aizturēšanas, attaisnojama profesionālā riska, pavēles un rīkojuma izpildīšanas tiesiskuma nosacījumus;

- noziedzīgo nodarījumu izdarījusi persona ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī.

Izskatot lietu bez pierādījumu pārbaudes, atbildību mīkstinošie apstākļi ir būtiski ņemami vērā, jo tādejādi var atšķirties piemērojamais soda veids un apjoms.

Ne vienmēr izskatot krimināllietu bez pierādījumu pārbaudes, pamatojums ir bijis precīzs un pamatots. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 499.pantā noteiktajam tiesa var pieņemt lēmumu par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu attiecībā uz visu apsūdzību vai tās patstāvīgu daļu tikai ar nosacījumu, ka apsūdzētais atzīst savu vainu visā viņam izvirzītajā apsūdzībā vai attiecīgā tās daļā; tiesai pēc lietas materiālu pārbaudes nav šaubu par apsūdzētā vainu; apsūdzētais, bet obligātās aizstāvības gadījumos arī viņa aizstāvis un pārstāvis, piekrīt šādas pārbaudes neizdarīšanai.⁶⁷ Lietā var tikt veikta pierādījumu pārbaude daļā par cietušā pieteikto kaitējuma kompensāciju, tādejādi pierādījumi tiek pārbaudīti tikai daļā par pieteikto kompensāciju.

Tiesu praksē ir gadījumi, kad, ja krimināllietā pirmās instances tiesā tiek iztiesāta, atsaucoties uz Kriminālprocesa likuma 499.panta normām, un līdz tiesas aiziešanai apspriežu istabā taisīt spriedumu apsūdzētais paziņo tiesai, ka viņš neatzīst savu vainu visā viņam izvirzītajā apsūdzībā vai tās daļā, kurā lieta tiek iztiesāta, neizdarot pierādījumu pārbaudi, tiesai nav tiesiska pamata bez pierādījumu pārbaudes taisīt spriedumu lietā, jo pretējā gadījumā tiek būtiski aizskartas tiesības uz aizstāvību.⁶⁸ Tādā gadījumā tiesa pasludina pārtraukumu lēmuma pieņemšanai. Atgriežoties tiesas zālē tiesa paziņo lēmumu atlikt lietas izskatīšanu un uz nākamo tiesas sēdi atkāroti aicināt apsūdzēto, prokuroru un cietušo, aizstāvi, ja lietā tādi ir. Kā arī uz tiesas sēdi aicināmi liecinieki, lai lietu varētu izskatīt tajā veicot pierādījumu pārbaudi. Tiesu praksē ir bijuši gadījumi, kad apsūdzētais pēdējā vārdā atklāj, ka viņš neprot rakstīt vai ir pabeidzis pamatskolas 3.klases, tādā gadījumā aizstāvja piedalīšanās tiesas sēdē ir obligāta.

⁶⁷ Zvejniece R. Ne vienmēr pamatota ir tiesu rīcība skatīt lietu bez pierādījumu pārbaudes. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-presei/par-notikumiem/2014/janvaris/6241-ne-vienmer-pamatota-ir-tiesu-riciba-skatit-lietu-bez-pieradijumu-parbaudes/> [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].

⁶⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 24.aprīļa lēmums lietā SKK=5/2—9.

Patlaban Kriminālprocesa likuma 499.pants ir izteikts šādā redakcijā:

(1) Tiesa var pieņemt lēmumu par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu attiecībā uz visu apsūdzību vai tās patstāvīgu daļu tikai ar nosacījumu, ka:

- 1) apsūdzētais atzīst savu vainu visā viņam izvirzītajā apsūdzībā vai attiecīgā tās daļā;
- 2) tiesai pēc lietas materiālu pārbaudes nav šaubu par apsūdzētā vainu;
- 3) apsūdzētais, bet obligātās aizstāvības gadījumos arī viņa aizstāvis un pārstāvis, piekrīt šādas pārbaudes neizdarīšanai.

(2) Pirms izlemt jautājuma par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu, tiesa noskaidro prokurora, personas, kas īsteno aizstāvību, cietušā un viņa pārstāvja viedokli par to, kā arī izskaidro viņiem pierādījumu pārbaudes neizdarīšanas procesuālo būtību un sekas. Ja apsūdzētais nepiekrīt tikai kaitējuma kompensācijas apmēram un ja šis apmērs neietekmē noziedzīgā nodarījuma juridisko kvalifikāciju, tiesa var veikt pierādījumu pārbaudi tikai jautājumā par kompensācijas apmēru.

(3) Pēc tam, kad pieņemts lēmums par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu, tiesa pārbauda apsūdzētā personu raksturojošos datus un pāriet pie tiesas debatēm.

(4) Pēc tiesas debatēm tiesa noklausās apsūdzētā pēdējo vārdu, taisa un pasludina spriedumu. Šādu spriedumu apelācijas kārtībā var pārsūdzēt tikai daļā par tiesas piespriesto sodu, kompensāciju vai sakarā ar pieļautiem procesa pārkāpumiem.

Kriminālprocesa likuma 499.pantā nav ietverta norma, kurā būtu noteikts, ka lietā neveicot pierādījumu pārbaudi, būtu uzklusāms gan apsūdzētā paskaidrojums, gan cietušā paskaidrojums.

Autore uzskata, ka Krimināllikuma 499.panta trešā daļa būtu izsakāma šādā redakcijā: "Pēc tam, kad pieņemts lēmums par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu, tiesa pārbauda apsūdzētā personu raksturojošos datus, uzklusa apsūdzētā un cietušā viedokli un pāriet pie tiesas debatēm." Apsūdzētā uzklusāšana tiesas sēdē var būt būtiska un ietekmēt krimināllietas iztiesāšanu. Proti, tiesā ir bijuši gadījumi, kad apsūdzētais savu vainu atzīst, izdarīto nožēlo, lūdz lietā neveikt pierādījumu pārbaudi. Tomēr, dodot apsūdzētajam pēdējo vārdu, apsūdzētais izskaidro tādus faktus, kas krimināllietas materiālos nav minēti un tiesai ir jāpārliet lietas izskatīšana uz citu dienu, aicinot uz tiesas sēdi lieciniekus, jo krimināllietas materiālos nav bijuši atreferēti būtiski krimināllietas apstākļi.

3. VIENKĀRŠOTIE PROCESI IGAUNIJĀ

Igaunijā izšķir tādus vienkāršotos kriminālprocesa veidus tiesā kā:

- Saīsinātais process;
- Vienošanās process (alternatīvais process);
- Obligātais process;
- Ātrais process (48 stundas)⁶⁹.

Kriminālas procedūras galvenais princips: obligāts process kad parādās fakts par kriminālu nodarījumu; pieņemums par nevainību; nelabvēlīga procedūra(pusēm ir vienlīdzība tiesvedībā); nodrošinot advokātu(kad apsūdzētais vai aizdomās turamais pats nav spējīgs nodrošināt sev advokātu, advokātu nodrošina valsts); tiesību garantija(tiesības būt informētam par visiem faktiem un apsūdzībām, kas neietekmē izmeklēšanas gaitu); publiska tiesas sēde; nodrošināt procesu valodā ko apsūdzētais vai apcietinātais saprot; brīvs pierādījumu novērtējuma princips(nevienam pierādījumam nav noteicošs efekts); neviens nav spiests liecināt pret sevi vai sev tuvām personām; legālo pierādījumu kolekcijas princips(pierādījumi kas iegūti nelegāli parasti ir nepieņemami). Kriminālā procedūra arī iekļauj savstarpējās vienošanās iespēju(vienošanās starp prokuroru un apsūdzēto), kas atļauj risināt lietu lietderīgāk un ekonomiskāk ja aizdomās turamais vai apsūdzētais atzīst savu vainu un piekrīt vienkāršotam procesam. Tādā gadījumā var izvairīties no garākā ceļa un tiesnesis var uzlikt mazāku sodu nekā aprakstīts likumā. Tomēr vienošanos krimināllietā var izteikt tikai mazāk nopietnās kriminālās apsūdzībās.⁷⁰ Igaunijā vienkāršotais kriminālprocesa veids- vienošanās-tiek aktīvi pielietots.

2011.gada 1.septembrī Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā tika veikti grozījumi, Igaunijai ir pašai sava vienošanās starp prokuroru un apsūdzēto sistēma, kas patiesībā tiek saukta par Alternatīvo Procedūru. Šo procesu reglamentē Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa 233.-238.pants. Tas izpaužas kā apsūdzētā pieprasījums prokuratūrai ievērojot šo procedūru, saskaņā ar kuru tiesa var lemt par krimināllietu izmantojot alternatīvās procedūras balstoties uz materiāliem krimināllietā bez liecinieku vai kvalificēto personu līdzdalības. Alternatīvā procedūra ir aizliegta smagos noziegumos mūža ieslodzījums tiek pārskatīts, kā arī gadījumos kad ir vairāki apsūdzētie un vismaz viens nepiekrīt alternatīvai procedūrai.. Ja visi nepieciešamie nosacījumi ir izpildīti, tad tiesnesis sāk noklausīšanos un tiesas sēdes dalībnieki drīkst balstīties tikai uz krimināllietas materiāliem.

⁶⁹Prosecutor`s Office of Estonia. http://transparency.ee/cm/files/lisad/prosecutors_office_of_estonia.pdf [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

⁷⁰ Kuusik J., Miil K. Guide to Estonian Legal System and Legal Research. Pieejams: <http://www.nyulawglobal.org/globalex/ESTONIA.html> [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

1998.gadā smagie noziegumi Igaunijā tika izmeklēti un tiesāti parastajā kārtībā. Vienošanos varēja noslēgt gadījumos, kad sods par noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu nepārsniedza 5 gadus.⁷¹ No minētā secināms, ka 1998.gadā vienošanos varēja noslēgt par kriminālpārkāpumiem vai mazāk smagiem noziedzīgiem nodarījumiem. Patlaban likumdošana nosaka, ka vienošanos tiesā nevar noslēgt, ja personai par izdarīto noziedzīgo nodarījumu draud mūža ieslodzījums.

Igaunijā pirms vienošanās procesa ieviešanas, tiesās bija izveidojušās garas rindas uz krimināllietu izskatīšanu, dažās pat gada garumā. Ar vienošanās procesa ieviešanu, Igaunijā krimināllietas tiek pabeigtas pat dažu dienu laikā un vairāk šis posms nav lielāks par gadu.⁷² Vienošanās process Igaunijā ir veicinājis kriminālprocesa vienošanos tiesā.

Procesā kad notiek vienošanās starp prokuroru un apsūdzēto, prokurors neaizvieto cietušo un nerīkojas mazāk aktīvi cietušā interesēs nekā tradicionālā krimināllietā, izdarot spriedumu par lietu prokurors pieprasa specifisku sodu apsūdzētajam. Abās lietās prokurora uzdevums ir uzvesties (izdarīt lēmumus) tā lai uzliktais sods apsūdzētajam atbilstu nodarījuma raksturam, apsūdzētā raksturam, cietušā un sabiedrības labumam (interesēm). Noteikti procesā kad notiek vienošanās starp prokuroru un apsūdzēto prokurors ne tikai pieprasa uzlikt specifisku sodu, bet arī noklausās apsūdzētā viedokli un viņa/viņas aizstāvja viedokli attiecībā par lietu un apspriež šo jautājumu ar viņiem. Šajā procesā cietušajam ir tiesības saņemt informāciju par procesa progresu un iebilst par šī procesa attīstību, iesniedzot noraidījumu un paaugstināt iebildumus apstiprināšanai par sasniegto vienošanos.⁷³ Vienošanās procesa nosacījumi Igaunijā ir noteikti konkrētāki. Cietušā viedoklis Igaunijas Republikā tiek ņemts vērā, cietušajam ir iespēja iebilst par vienošanās procesa noslēgšanu un tajā ietvertajiem noteikumiem. Arī Latvijā ir jāattīsta cietušās personas institūts vienošanās procesā.

Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa⁷⁴ 233.pants nosaka pamatojumu iesnieguma iesniegšanai alternatīvajā procesā. Vienošanās process Igaunijā tiek dēvēts par alternatīvo procesu. Likuma pants nosaka, ka pēc apsūdzētā un prokuratūras pieprasījuma, tiesa var skatīt krimināllietu izmantojot alternatīvos procesus kas bāzējās uz krimināllietas materiāliem neizsaucot lieciniekus vai kvalificētās personas. Šī likuma pants liek secināt, ka alternatīvajā procesā piedalās tikai apsūdzētais, prokurors, tiesnesis un advokāts. Pēc panta definīcijas

⁷¹ Par vienošanās procesu Igaunijas tiesvedībā. Latvijas Vēstnesis, Nr.34/35, 1998, 10.februāris.

⁷² Turpat.

⁷³Judina A. Restorative justice vs juvenile delinquency: the Baltic states in european dimension. PROVIDUS, 2010. Pieejams: http://providus.lv/upload_file/Projekti/Kriminalitesibas/RJ_research.pdf [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

⁷⁴ Code of Criminal Procedure of the Republic of Estonia (English version) Pieejams: https://www.riigiteataja.ee/en/compare_original/530102013093 [aplūkots 2017.gada 19.martā].

izriet, ka alternatīvais process notiek lietā neveicot pierādījumu pārbaudi, jo uz tiesas sēdi neaicina lieciniekus. Apsūdzētais un prokurors var iesniegt pieprasījumu par iesniegumu par alternatīvo procesu tiesai līdz sākuma tiesas izskatīšanai apgabaltiesā. Latvijā vienošanās protokolu tiesā iesniedz prokurors, kas iepriekš vienošanās procesa jautājumus un vienošanās protokolā ietveramo informāciju ir pārrunājis ar apsūdzēto un tā aizstāvi. Kriminālprocesa likuma 438.panta pirmā daļa nosaka, ka “Prokurors pēc vienošanās noslēgšanas krimināllietas materiālus kopā ar vienošanās protokolu nosūta tiesai, ierosinot tai apstiprināt noslēgto vienošanos”. Autore uzskata, ka procesa vienkāršošanai panta daļa ir jāpapildina un jānosaka šādā redakcijā “Prokurors pēc vienošanās noslēgšanas krimināllietas materiālus kopā ar vienošanās protokolu nosūta tiesai, ierosinot tai apstiprināt noslēgto vienošanos. Ja vienošanās nav noslēgta pirmstiesas procesā, tiesa noskaidrojot lūgumus, papildinājumus var vienošanās procesu pieteikt tiesā līdz lietas iztiesāšanas uzsākšanai”.

Alternatīvo procesu nepielieto:

1) Lietā par noziedzīgu nodarījumu, kur var piespriest tādu soda veidu kā mūža ieslodzījums;

2) Lietā, kur krimināllietā ir iesaistītas vairākas personas un vismaz viena persona nepiekrīt alternatīvajam procesam.

Autore uzskata, ka ievērojama likuma nepilnība ir tā, ka alternatīvais process nevar tikt noslēgts, ja lietā ir vairāki apsūdzētie un viens no apsūdzētajiem nepiekrīt alternatīvā procesa noslēgšanai. Autore uzskata, ka šādā gadījumā vienošanās ir jānoslēdz ar personu, kura vēlas slēgt vienošanās procesu un pret pārējiem apsūdzētajiem ir jāturpina lieta izskatīt nolemtajā procedūrā. Respektīvi ir jāizdala krimināllietas materiāli. Tomēr, lai notiktu kriminālprocesa vienkāršošana, krimināllietas materiāli nebūtu atdalāmi, bet krimināllietas materiālos būtu nolēmums par vienošanās procesa piemērošanu apsūdzētajiem un otrs nolēmums par piespriesto sodu pārējiem apsūdzētajiem.

Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa 234.pants nosaka kārtību kādā ir iesniedzams iesniegums alternatīvā procesa noslēgšanai. Aizdomās turamais vai apsūdzētais var iesniegt lūgumu prokuratūrai par alternatīvā procesa iesniegumu. Ja prokuratūra atsakās apstiprināt alternatīvo procesu, tad kriminālprocess tiek turpināts saskaņā ar vispārīgo procedūru. Ja aizdomās turamais vai apsūdzētais, advokāts un prokuratūra piekrīt iesniegumam par alternatīvā procesa piemērošanu, tad svarīgi ir ievērot šī kodeksa 226.panta nosacījumus. Prokuratūrai ir jāpasagatavo paziņojumu par apsūdzībām un jāizklāsta paziņojumā par apsūdzībām alternatīvās procedūras pieprasījumu krimināllietā. Pieprasījums no aizdomās turamā vai apsūdzētā un paziņojumam par apsūdzībām jābūt iekļautiem krimināllietā un lietai ir jābūt nosūtītai uz tiesu. Ja aizdomās turamais vai apsūdzētais, advokāts un prokuratūra

piekrīt iesniegumam par alternatīvo procesu tiesas procesa gaitā, prokuratūrai ir jāparāda pieprasījums. Apsūdzētais var atsaukt pieprasījumu par iesniegumu par alternatīvo procedūru līdz tiesas izskatīšanas beigām. Ja apsūdzētais atsauc pieprasījumu par iesniegumu par alternatīvo procedūru tiesas noklausīšanās laikā, tiesai ir jāizlemj lēmums. No minētā panta secināms, ka iesniegumu par alternatīvā procesa noslēgšanu var iesniegt arī apsūdzētais.

Svarīgi ir minēt, ka tiesas sēdē piedalās prokurors, apsūdzētais, viņa advokāts, cietušais un civilais apsūdzētais, kas tiek aicināts uz tiesas sēdi. Cietušā noklausīšanās tiesas sēdē ir obligāta un viņa viedoklis ir būtiski ņemams vērā, lai pieņemtu lēmumu par vienošanās protokola apstiprināšanu. Cietušā neierašanās uz tiesas sēdi būtiski kavē lietas turpmāku virzību. Šajā gadījumā likuma pantā ir jābūt ietvertam, ka cietušā neierašanās gadījumā, cietušajam var tikt piemērota piespiedu atvešana uz tiesas sēdi. Salīdzinot ar Latvijas Republiku, Igaunijā cietušā institūts ir aktualizēts vienkāršotajā procesā. Autore uzskata, ka arī Latvijas Republikā ir jāievieš būtisks cietušā institūta uzlabojums vienošanās procesā.

Igaunijas Kriminālprocesa kodekss nosaka, ka prokuroram nav nepieciešams piedalīties tiesā, kad tiek paziņots tiesas spriedums. Tādējādi tiek vienkāršots process, ļaujot prokuroram tiesas sprieduma paziņošanas laikā piedalīties citā kriminālprocesā. Būtiski tiek samazināta prokurora aizņemtība.

Alternatīvā procesa kārtība tiek reglamentēta Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa 237.pantā. Tur ir noteikts, ka tiesnesis paziņo tiesas pārbaudes uzsākšanu un izsaka priekšlikumu prokuroram sākt aprakstošo runu. Prokurors pārskata apsūdzības un pierādījumus kuri apstiprina apsūdzības un kuras prokurors iesaka izskatīt tiesai. Pēc aprakstošās prokurora runas, tiesnesis jautā apsūdzētajam vai apsūdzētais saprot apsūdzības vai viņš vai viņa atzīstās par apsūdzībām un vai viņš vai viņa piekrīt tiesas nolēmumam krimināllietā alternatīvajā procesā. Tiesnesim ir jāizsaka priekšlikums advokātam iesniegt viņa vai viņas viedokli par to vai apsūdzība ir pamatota. Pēc tam cietušais un civil apsūdzētais vai viņu pārstāvim tiek dots vārds. Tiesas noklausīšanās laikā, dalībnieki tiesas sēdē izmanto tikai vienu materiālu no krimināllietas. Apsūdzētajam lietas izskatīšanas laikā tiesā ir tiesības pieprasīt viņa nopratināšanu. Šī procesa likā tiesnesis var uzdot jautājumus lietas dalībniekiem.

Lēmuma nosacījumi ir ietverti Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa 238.pantā, kurā ir noteikts, ka, ja krimināllietā nav visi svarīgie apstākļi vai, ja tiesa konstatē kādus trūkumus krimināllietas materiālos, tad tā ir nododama atpakaļ prokuratūrai trūkumu novēršanai. Šādi nosacījumi ir ietverti arī Latvijas Republikas normatīvajos aktos.

Tiesa var taisīt vai no attaisnojošu vai notiesājošu spriedumu attiecībā pret apsūdzētajam inkriminētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Ja notiesājošais spriedums ir veidots pēc alternatīvā procesa, tiesai nepieciešams samazināt sodu un piemērot apsūdzētajam vienu trešdaļu no soda ņemot vērā visus faktus kas saistīti ar šo kriminālo apsūdzību. Ja sods ir uzlikts saistībā ar šī kodeksa 64.pantu, kopējais sods apsūdzētajam tiek samazināts par vienu trešdaļu. Šis nosacījums motivē apsūdzēto lūgt tiesu izskatīt krimināllietu, piemērojot alternatīvo procesu, pamatojoties uz krimināllietas materiāliem, tādā veidā kriminālprocess ir ievērojami vienkāršāks un efektīvāks.⁷⁵ Autore uzskata, ka ieviešot Latvijā iespēju samazināt piemērojamo sodu par vienu trešo daļu, vienošanās process tiktu attīstītāks un tiktu piemērots biežāk. Tieši šī iemesla dēļ, autore uzskata, ka Igaunijā alternatīvā procesa piemērošana ir izdevusies, bet Latvijā nē.

Īss komentārs par šo Igaunijas Alternatīvo Procedūru ir fakts ka prokurora kaulēšanās instrumenti ir ļoti trūcīgi. Prokurors nevar ierosināt soda limitu tik cik likums jau iepriekš ir paredzējis samazinot sodu par vienu trešdaļu un tas ir tiesneša rīcībā. Šī procedūra neseko prokurora un apsūdzētā vienošanās savā Eiropas kontinentālajā variantā, bet drīzāk ir kā variants vainas atzīšanai pamata procesā kas sākas laikā pirms tiesas procesa laikā.⁷⁶

Vienkāršota krimināllietas procedūra kas panāk savstarpēji apmierinošu vienošanos starp prokuroru un apsūdzēto ir iespējama Igaunijā no 1996.gada jūlija. Autors salīdzina vienkāršoto procedūru ar analogām procedūrām ASV, vienošanās starp prokuroru un apsūdzēto(plea-bargaining) , lai gan tieslietu sistēma Igaunijā un ASV ir ļoti dažādas. Galvenā atšķirība vienkāršotajās procedūrās ir vienošanās starp apsūdzēto un prokuroru atrodas faktā ka nav atļauti Igaunijā attiecībā uz pirmās pakāpes noziedzīgiem nodarījumiem un kā priekšnosacījumu sarunu uzsākšanai ir apstākļi ka apsūdzētais atzīst savu vainu. Tālāk tiesnesis nevar piedalīties sarunās. Tiesa Igaunijā nevar sniegt spriedumu kas atšķiras no vienošanās kas ir iegūta vienkāršotajā procesā, bet tiesa var noraidīt vienošanos kopumā. Iespēja iegūt vienkāršoto procesu krimināllietā parāda to ka Igaunija ir spērusi vēl vienu soli tuvāk taisnīguma administrācijai civilizētā veidā.⁷⁷

Igaunijas zvērināti advokāti Kaupo Lepaseps (Kaupo Lepasepp) un Karls J. Pādams (Karl J. Paadam) norāda, ka atbildību mīkstināši apstākļi nav pamats personas atbrīvošanai no

⁷⁵ Vēbers D., Stulpāns R. Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus. Vadlīnijas. SIA "E Forma". Valsts policija, 2015. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/policija_msn_lat_2015.pdf [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].

⁷⁶ Lascu L.A. Is the plea agreement practice of the international criminal tribunals a pathway to negotiated justice within national jurisdictions? Pieejams: http://www.internationallawreview.eu/fisiere/pdf/Article-5_LR_2_2013.pdf [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

⁷⁷ Jagger O. Plea – bargaining and simplified procedure: Comparison of two systems. Pieejams: https://www.juridica.ee/juridica_en.php?document=en/articles/1998/1/18224.SUM.php [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

kriminālbildības, taču ir pamats soda samazināšanai.⁷⁸ No minētā izriet, ka vienkāršotajos procesos, tai skaitā alternatīvajā procesā, vainas atzīšana ir būtiskākais apstāklis, lai personai noteiktu mazāku sodu vai piemērotu kādu no vienkāršotajiem procesiem tiesā. Tāpat vainas atzīšana un izdarītā nožēlošana var būt par apstākli krimināprocesa izbeigšanai.

Igaunijas Sodu kodeksa⁷⁹ 57. panta pirmajā daļā ir noteikti šādi sodu mīkstinošie apstākļi: 1) vainojamā nodarījuma kaitīgo seku novēršana, kā arī palīdzības sniegšana cietušajam tieši pēc vainojamā nodarījuma izdarīšanas;

2) labprātīga nodarītā kaitējuma atlīdzināšana;

3) pieteikšanās par vainīgu, vaļsirdīga atzīšanās un nožēlošana vai aktīva vainojamā nodarījuma atklāšanas veicināšana;

4) vainojama nodarījuma izdarīšana smagu personisku apstākļu ietekmē;

5) vainojama nodarījuma izdarīšana draudu vai piespiešanas iespaidā, kā arī dienesta, materiālās vai ģimenes atkarības dēļ;

6) vainojama nodarījuma izdarīšana stipra psihiska uzbudinājuma ietekmē, ko izraisījušas prettiesiskas darbības;

7) vainojamu nodarījumu izdarījusi grūtniece vai nevarīgs sirmgalvis;

8) vainojama nodarījuma izdarīšana, pārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanās robežas.

Savas vainas atzīšana var tikt ņemta vērā kā atbildību mīkstinošs apstāklis.⁸⁰

Igaunijā izlīguma procesu nedrīkst piemērot:

1) kriminālprocesos par dažādiem smagiem noziegumiem;

2) ja apsūdzētais, tā aizstāvis vai prokurors nepiekrīt izlīguma procesa piemērošanai;

3) ja izdarīts noziedzīgs nodarījums, kura izdarīšanā apsūdzētas vairākas personas un vismaz viens no apsūdzētajiem nepiekrīt izlīguma procesa piemērošanai;

4) ja cietušais vai civilatbildētājs nepiekrīt izlīguma procesa piemērošanai.

Ja prokuratūra uzskata, ka iespējams piemērot izlīguma procesu, tā izskaidro iespēju piemērot izlīguma procesu, iepazīstina aizdomās turēto vai apsūdzēto un tā aizstāvi ar viņu tiesībām, izlīguma procesa piemērošanas sekām, kā arī sagatavo protokolu par civilatbildētāja piekrišanu, noskaidro cietušā viedokli par izlīguma procesu un civillietu un paskaidro, ka cietušajam nav tiesību atsaukt piekrišanu izlīguma procesa piemērošanai. Civilatbildētājam arī

⁷⁸ Lepasepp K., Paadam K.J. Getting the Deal Through – Anti-Corruption 2007: Estonia. <http://www.sorainen.com/UserFiles/File/Publications/article.Anti-corruption-Estonia-2007.2007-07-11.GTDT.eng.kaupol-karlp.pdf> [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

⁷⁹ Estonia penal code. Passed 6 June 2001, entered into force 1 September 2002. http://www.nottingham.ac.uk/shared/shared_hrlcicju/Estonia/Penal_Code__English_.doc [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

⁸⁰ CRIMINAL PROCEEDING AND DEFENCE RIGHTS IN ESTONIA. Pieejams: <https://www.fairtrials.org/wp-content/uploads/ESTONIA-Mar-2016-Printer-Friendly.pdf> [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

nav tiesību atsaukt piekrišanu izlīguma procesa piemērošanai. Ja prokuratūra un aizdomās turētais vai apsūdzētais un tā aizstāvis ir vienojušies par izlīgumu attiecībā uz noziedzīga nodarījuma tiesisko novērtējumu, zaudējumu raksturu un apmēru, tad minētās personas var uzsākt vienošanās sarunas par soda veidu, mēru vai termiņu, kuru prokurors lūgs tiesu piespriest. Izlīgumu nedrīkst noslēgt, ja soda mērs pārsniedz ieslodzījumu uz laiku, kas ilgāks par 18 gadiem.⁸¹

⁸¹ Vēbers D., Stulpāns R. Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus. Vadlīnijas. SIA "E Forma". Valsts policija, 2015. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/policija_msn_lat_2015.pdf [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

1. Tiesai būtu jāuzliek par pienākumu, noskaidrojot vai lietas dalībniekiem ir lūgumi, papildinājumi, noskaidrot no cietušā vai tam ir lūgums par kaitējuma kompensācijas piedzīšanu. Ja cietušais atsakās no kaitējuma kompensācijas piedzīšanas no apsūdzētā, tad cietušajam būtu pienākums par to parakstīties pielikumā pie tiesas sēdes protokola. Kriminālprocesa likuma 496.pantā būtu jāiekļauj ceturtnā daļa šādā redakcijā “Tiesai ir pienākums noskaidrot vai cietušajam ir lūgumi, papildinājumi par kaitējuma kompensāciju un tās apmēru”.

2. Vienošanās procesa nosacījumi Igaunijā ir noteikti konkrētāki. Cietušā viedoklis Igaunijas Republikā tiek ņemts vērā, cietušajam ir iespēja iebilst par vienošanās procesa noslēgšanu un tajā ietvertajiem noteikumiem. Arī Latvijā ir jāattīsta cietušās personas institūts vienošanās procesā. Tiesai ir pienākums cietušo uz klausīt, cietušā izteikumiem nav obligāts raksturs, bet tikai informatīvs. Kriminālprocesa likuma 434.panta otrā daļa patlaban ir izteikta šādā redakcijā: ”Saņēmis apsūdzētā un nepilngadīgā apsūdzētā pārstāvja piekrišanu slēgt vienošanos, prokurors sagatavo vienošanās projektu un uzsāk pārrunas ar apsūdzēto, viņa aizstāvi un nepilngadīgā apsūdzētā pārstāvi par vienošanās elementiem”. Kriminālprocesa likuma 434.panta otrā daļa ir papildināma ar tekstu : “Ja cietušais iebilst iesniegtās vienošanās procesa uzsākšanai ar pamatotu un argumentētu viedokli, tad prokurora pienākums ir izvērtēt to patiesumu. Ja prokurors konstatē cietušā izteiktā patiesumu, vienošanās process nav iespējams”. Pēc autores domām, vienošanās procesā ir velkamas paralēles ar izlīgumu un cietušā viedoklis ir ņemams vērā.

3. Kriminālprocesa likuma 540.1 pants dod iespēju tiesnesim krimināllietu vienošanās procesā iztiesāt rakstveidā. Prokuroram, apsūdzētajam un tā aizstāvim ir dotas 10 dienu laikā pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam un iesniegt iebildumus pret lietas iztiesāšanu rakstveida procesā. Autore uzskata, ka likumā ir jānosaka, ka tiesnesis nevar pieņemt lēmumu par vienošanās procesa izskatīšanu rakstveidā, ja lieta ir tikusi nosūtīta prokuroram trūkuma novēršanai. Tādejādi tiek ievērotas apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu, proti, apsūdzētais tiesas sēdē vēlāk var izteikt savu attieksmi pret prokurora iesniegto vienošanās protokolu, kurā ir novērsti trūkumi. Autore uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 540.1 panta pirmā daļa ir jāpapildina “Vienošanās procesu rakstveidā nav iespējams izskatīt, ja lieta ir nosūtīta prokuroram trūkumu novēršanai”. Autore iesaka Kriminālprocesa likuma 540.1 panta pirmo daļu izteikt šādā redakcijā: “Tiesnesis var pieņemt lēmumu par krimināllietas iztiesāšanu rakstveida procesā. Vienošanās procesu rakstveidā nav iespējams izskatīt, ja lieta ir nosūtīta prokuroram trūkumu novēršanai.” Rakstveida procesa liels plus ir tas, ka lieta tiek izskatīta

ātrākā laika posmā un tiek mazināta tiesas noslodze. Ņemot vērā, ka rakstveida procesā nepiedalās lietā iesaistītās personas, autore uzskata, ka rakstveida process ir viens no kriminālprocesa vienkāršošanas veidiem.

4. Autore uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 540.1 panta pirmā daļa ir jāpapildina “Vienošanās procesu rakstveidā nav iespējams izskatīt, ja lieta ir nosūtīta prokuroram trūkumu novēršanai”. Autore iesaka Kriminālprocesa likuma 540.1 panta pirmo daļu izteikt šādā redakcijā: “Tiesnesis var pieņemt lēmumu par krimināllietas iztiesāšanu rakstveida procesā. Vienošanās procesu rakstveidā nav iespējams izskatīt, ja lieta ir nosūtīta prokuroram trūkumu novēršanai.” Rakstveida procesa liels plus ir tas, ka lieta tiek izskatīta ātrākā laika posmā un tiek mazināta tiesas noslodze. Ņemot vērā, ka rakstveida procesā nepiedalās lietā iesaistītās personas, autore uzskata, ka rakstveida process ir viens no kriminālprocesa vienkāršošanas veidiem.

5. Kriminālprocesa likuma 433.pants nosaka, ka vienošanās procesu var slēgt prokurors pēc savas paša, apsūdzētā vai tā aizstāvja iniciatīvas. Šī vienošanās ir iespējama tikai tādā gadījumā, ja apsūdzētais piekrīt viņam inkriminētā nodarījuma apjomam, kvalifikācijai, radītā kaitējuma novērtējumam un vienošanās procesa piemērošanai. Šī panta otrajā daļā ir norādīts, ka vienošanās procesu nevar piemērot, ja lietā ir vairāki apsūdzētie. Vienošanās procesa noslēgšanai pamatnoteikums ir apsūdzētās personas vainas labprātīga atzīšana un izdarītā noziedzīgā nodarījuma nožēlošana. Ja krimināllietā ir vairāki apsūdzētie, kuri atzīst savu vainu inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un savu vainu nožēlo, tad tādā gadījumā tiesa lietu var skatīt bez pierādījumu pārbaudes saskaņā ar Krimināllikuma 499.pantu. Lai vienkāršotu kriminālprocesi un samazinātu tiesas noslogotību, autore uzskata, ka vienošanās procesu ir jāļauj slēgt vairākiem apsūdzētajiem vienlaikus, tādējādi radot apsūdzētajiem labvēlīgākus nosacījumus sprieduma izpildei. Autore uzskata, ka tiesai pieņemot lēmumu par vienošanās procesu uzsākšanu starp vairākām apsūdzētajām personām, ir jāņem vērā apsūdzēto personu raksturojošos datus, kas ir jāmotivē nolēmumā par vienošanās procesa piemērošanu. Autore uzskata, ka Krimināllikuma 433.pants otro daļu ir nepieciešams grozīt šādā redakcijā: “Vienošanās procesu var piemērot, ja vienā kriminālprocesā ir vairāki apsūdzētie, nepiemērojot visiem apsūdzētajiem vienošanos par vainas atzīšanu un sodu”. Minētā likuma grozījumu redakcija ļautu vienošanās procesu piemērot vienam no apsūdzētajiem, ja tas pilnībā atzītu savu vainu un nožēlotu inkriminētā noziedzīgā nodarījuma paveikšanu. Piemērojot vienošanās procesu vienam no apsūdzētajiem, pārējiem apsūdzētajiem krimināllietā tiktu izskatīta iepriekš pieņemtajā kārtībā (vai nu bez pierādījumu pārbaudes vai ar pierādījumu pārbaudi).

6. Patlaban Kriminālprocesa likuma 427.panta otrā daļa nosaka, ka “lietas iztiesāšanas laiku prokurors nosaka, saskaņojot to ar tiesu, taču laiks līdz tiesas sēdei nedrīkst būt īsāks par trim un ilgāks par 10 darba dienām, skaitot no dienas, kad apsūdzētajam izsniegta lēmuma kopija”. Lai vienkāršotu Kriminālprocesa likumu, Kriminālprocesa likuma 427.panta otrā daļa jāpapildina ar teikumu “Izņēmuma gadījums ir, ja apsūdzētais ir aizturēts, tad lietas iztiesāšanas laiks nedrīkst būt vēlāks kā aizturētā atrašanās īslaicīgajā aizturēšanas vietā”. Kriminālprocesa likuma 427.panta otrā daļa jāizsaka šādā redakcijā: “Lietas iztiesāšanas laiku prokurors nosaka, saskaņojot to ar tiesu, taču laiks līdz tiesas sēdei nedrīkst būt īsāks par trim un ilgāks par 10 darba dienām, skaitot no dienas, kad apsūdzētajam izsniegta lēmuma kopija. Izņēmuma gadījums ir, ja apsūdzētais ir aizturēts, tad lietas iztiesāšanas laiks nedrīkst būt vēlāks kā aizturētā atrašanās īslaicīgajā aizturēšanas vietā.”

7. Igaunijā par vainas vaļširdīgu atzīšanu un krimināllietas izskatīšanu neveicot tajā pierādījumu pārbaudi apsūdzētajam tiek samazināts sods par vienu trešo daļu. Latvijā šādu sankciju būtu iespējams piemērot gadījumos, ja apsūdzētais savu vainu atzīst pirmstiesas procesā un tiesas izmeklēšanas laikā. Jo no tiesu prakses secināms, ka savu vainu apsūdzētie nereti atzīst tikai pēdējā vārdā, tādejādi cerot, ka prokurora lūgtais sods tiks samazināts. Ir gadījumi, kad savu vainu apsūdzētais atzīst tiesai uzsākot izmeklēšanu, bet, ja pirmstiesas procesā apsūdzētais nav atzinis savu vainu, tad uz tiesas sēdi ir aicināti visi liecinieki liecību pārbaudei uz vietas. Kriminālprocesa likumā ir jāiekļauj 499.panta pirmās daļas prim punkts (499.p.1¹.d)“Ja apsūdzētais gan pirmstiesas izmeklēšanā, gan tiesas sēdē ir vaļširdīgi atzinis savu vainu un izdarīto nožēlo, prokurora lūgto sodu tiesa var samazināt par vienu trešo daļu”.

8. Kriminālprocesa likuma 499.panta trešā daļa patlaban ir izteikta šādā redakcija: “Pēc tam, kad pieņemts lēmums par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu, tiesa pārbauda apsūdzētā personu raksturojošos datus un pāriet pie tiesas debatēm”. Autore uzskata, ka likuma pants ir jāpapildina ar vārdiem “uzklausā apsūdzētā un cietušā viedokli”, izsakot likuma panta daļu šādā redakcijā “Pēc tam, kad pieņemts lēmums par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu, tiesa pārbauda apsūdzētā personu raksturojošos datus, uzklausā apsūdzētā un cietušā viedokli un pāriet pie tiesas debatēm.” Apsūdzētā uzklausīšana tiesas sēdē var būt būtiska un ietekmēt krimināllietas iztiesāšanu. Proti, tiesā ir bijuši gadījumi, kad apsūdzētais savu vainu atzīst, izdarīto nožēlo, lūdz lietā neveikt pierādījumu pārbaudi. Tomēr, dodot apsūdzētajam pēdējo vārdu, apsūdzētais izskaidro tādus faktus, kas krimināllietas materiālos nav minēti un tiesai ir jāpārliet lietas izskatīšana uz citu dienu, aicinot uz tiesas sēdi lieciniekus, jo krimināllietas materiālos nav bijuši atreferēti būtiski krimināllietas apstākļi.

9. Igaunijā apsūdzētais un prokurors var iesniegt pieprasījumu par iesniegumu par alternatīvo procesu tiesai līdz sākuma tiesas izskatīšanai apgabaltiesā. Latvijā vienošanās

protokolu tiesā iesniedz prokurors, kas iepriekš vienošanās procesa jautājumus un vienošanās protokolā ietveramo informāciju ir pārrunājis ar apsūdzēto un tā aizstāvi. Kriminālprocesa likuma 438.panta pirmā daļa nosaka, ka “Prokurors pēc vienošanās noslēgšanas krimināllietas materiālus kopā ar vienošanās protokolu nosūta tiesai, ierosinot tai apstiprināt noslēgto vienošanos”. Autore uzskata, ka procesa vienkāršošanai panta daļa ir jāpapildina un jānosaka šādā redakcijā “Prokurors pēc vienošanās noslēgšanas krimināllietas materiālus kopā ar vienošanās protokolu nosūta tiesai, ierosinot tai apstiprināt noslēgto vienošanos. Ja vienošanās nav noslēgta pirmstiesas procesā, tiesa noskaidrojot lūgumus, papildinājumus var vienošanās procesu pieteikt tiesā līdz lietas iztiesāšanas uzsākšanai”.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūra:

1. Autoru kolektīvs. Azāns B redakcijā. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986, 624.lpp.
2. Autoru kolektīvs. Cik zems ir kriminālprocesa sliekšnis Latvijā. Jurista Vārds, 2006. 24.oktobris, nr.42.
3. Autoru kolektīvs. Latviešu valodas sinonīmu vārdnīca. 3.papildinatais izdevums. Avots, 2002, 786.lpp.
4. b.a] Juridisko terminu latviešu-angļu vārdnīca. Rīga: SIA "Kamene", 2000, 265.lpp.
5. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs 1. Vispārīgā daļa. Rīga: Firma "AFS", 2007, 431.lpp.
6. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums: Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 260.lpp.
7. Krauss D. Pastile K. Krimināltiesību pamatjautājumi Latvijā un Vācijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002, 176.lpp.
8. Kriminālprocesa likums darbībā: vērtējumi un secinājumi. Jurista vārds, 2015. 6.oktobris, nr.39 (891).
9. "Labās prakses" par laika vadību tiesvedībā apkopojums. Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=2144207&Site=COE&direct=true> [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].
10. Lase I. Kriminālprocess: vai labs nāk ar gaidīšanu. Pieejams: <http://providus.lv/article/kriminalprocess-vai-labs-nak-ar-gaidisanu> [aplūkots 2017.gada 31.martā].
11. Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pilāru, ievietošanas metožu labā prakse. Pētījums. Rīga: Norvēģijas finanšu instrumenta granta palīdzība, 2009, 84.lpp.
12. Liholaja V. Kukuļošanas kvalifikācija un sods: daži problēmjaudājumi. Jurista vārds, 2007. 7.augusts, nr.32 (485).
13. Liholaja V. Par spriedumu krimināllietās: no likuma, judikatūras un prakses aspekta raugoties. Jurista vārds, 2016. 23.februāris, nr.8 (911).

14. Maizītis J. Būtiski sasniegumi kriminālprocesā. Grām: Redkolēģija. Kriminālprocesa likumam -10. Pagātnes mācības un nākotnes. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 448.lpp.
15. Maizītis J. Kritēriji kriminālprocesa vienkāršošanai. Grām: Redkolēģija. Aktuālās tiesību realizācijas problēmas. Latvijas Universitātes 69.konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 432.lpp.
16. Maizītis J. Vai vienošanās process ir līgums? Grām: Redkolēģija. Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjaudājumi. Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 293.lpp.
17. Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Izdevniecība "RaKa", 1998, 299.lpp.
18. Meikališa Ā. Pārskats par kriminālprocesa attīstību Latvijā 2005.-2011.gadā. Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis 1./2. numurs, 66.sējums. 2012, 76.lpp.
19. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma grozījumu komentāri- tiesvedība krimināllietās. Vienkāršotie un sevišķie procesi// Rakstu kopas "Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās" 5.raksts. Grām: Redkolēģija. Kriminālprocess. Raksti 2005-2010.Latvijas Vēstnesis, 2010, 832.lpp.
20. Mežulis D. Krimināltiesības shēmās. Vispārīgā daļa. Rīga: SIA "Biznesa augstskola Turība", 2013, 170.lpp.
21. Niedre, A. Ieskats Latvijas advokatūras vēsturē: 1844-2010. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/228067-ieskats-latvijas-advokaturas-vesture-19442010/> [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].
22. Nīgals A. Par Kriminālprocesa likuma ilgo ceļu Latvijā. Jurista vārds, 2002. 18.janvāris, nr.1 (234).
23. Nosacītas notiesāšanas piemērošanas apstākļu izvērtējums. Jurista vārds. 2016. 10.maijs, nr.19 (922), 30.-32.lpp.
24. Rozenbergs J. Vainas institūts krimināltiesībās un tā nozīme noziiedzīgu nodarījumu kvalifikācijā. Promocijas darba kopsavilkums doktora grāda iegūšanai juridiskās zinātnes nozarē. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013, 109.lpp.
25. Sergis P. Par vienkāršotajām kriminālprocesuālajām formām. Jurista vārds, 2003. 1.jūlijs, nr.24 (282).
26. Strada - Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Rīga: SIA "Biznesa augstskola Turība", 2002. 296.lpp.

27. Strada-Rozenberga K. Publisko un privāto interešu kolīzija kriminālprocesā. Grām: Redkolēģija. Politika un tiesības. Tiesību un juridiskās prakses ilgtspējīga attīstība. Rakstu krājums. LU apgāds, 2012. 25.lpp. Pieejams: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juristu-konf_PLZK_2012_.pdf [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].
28. Strada-Rozenberga K. Vienkāršotie kriminālprocesi. Latvijas tiesnešu mācību centrs. Materiāli. Prezentācija. Krimināltiesības un kriminālprocess. Vienkāršotie kriminālprocesi. Pieejams: <http://mis.ltmc.lv/materiali/2/13/332> [aplūkots 2017.gada 31.martā].
29. Tiesas sprieduma saturs, ja pirmstiesas procesā slēgta vienošanās. Jurista vārds, 2010. 2.novembris, nr.44 (639).
30. Vēbers D. Nepieciešamība vienkāršot kriminālprocesu. Jurista vārds, 2016. 2.februāris, nr.5 (908).
31. Vēbers D., Stulpāns R. Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus. Vadlīnijas. SIA "E Forma". Valsts policija, 2015. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/policija_msn_lat_2015.pdf [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī]
32. Zvejniece R. Ne vienmēr pamatota ir tiesu rīcība skatīt lietu bez pierādījumu pārbaudes. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-presei/par-notikumiem/2014/janvaris/6241-ne-vienmer-pamatota-ir-tiesu-riciba-skatit-lietu-bez-pieradijumu-parbaudes/> [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].
33. CRIMINAL PROCEEDING AND DEFENCE RIGHTS IN ESTONIA. Pieejams: <https://www.fairtrials.org/wp-content/uploads/ESTONIA-Mar-2016-Printer-Friendly.pdf> [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].
34. Estonia penal code. Passed 6 June 2001, entered into force 1 September 2002. http://www.nottingham.ac.uk/shared/shared_hrlcicju/Estonia/Penal_Code__English_.doc [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].
35. Jaggo O. Plea – bargaining and simplified procedure: Comparison of two systems. Pieejams: https://www.juridica.ee/juridica_en.php?document=en/articles/1998/1/18224.SUM.php [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].
36. Judins A. Restorative justice vs juvenile delinquency: the Baltic states in european dimension. PROVIDUS, 2010. Pieejams: http://providus.lv/upload_file/Projekti/Kriminalitesibas/RJ_research.pdf [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

37. Kuusik J., Miil K. Guide to Estonian Legal System and Legal Research. Pieejams: <http://www.nyulawglobal.org/globalex/ESTONIA.html> [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

38. Lascu L.A. Is the plea agreement practice of the international criminal tribunals a pathway to negotiated justice within national jurisdictions? Pieejams: http://www.internationallawreview.eu/fisiere/pdf/Articole-5_LR_2_2013.pdf [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

39. Lepasepp K., Paadam K.J. Getting the Deal Through – Anti-Corruption 2007: Estonia. <http://www.sorainen.com/UserFiles/File/Publications/article.Anti-corruption-Estonia-2007.2007-07-11.GTDT.eng.kaupol-karlp.pdf> [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

40. Plea Bargain. Pieejams: https://www.law.cornell.edu/wex/plea_bargain [aplūkots 2017.gada 14.aprīlī].

41. Prosecutor`s Office of Estonia. http://transparency.ee/cm/files/lisad/prosecutors_office_of_estonia.pdf [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

Normatīvie akti:

1. Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācija Nr. R(87) 18 par dalībvalstu kriminālās justīcijas vienkāršošanu. Pieejams: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=608011&SecMode=1&DocId=694270&Usage=2> [aplūkots 2017.gada 16.aprīlī].

2. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/29/ES (2012. gada 25. oktobris), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI: Starptautisks dokuments. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029> [aplūkots 2017.gada 11.aprīlī].

3. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 43, 1993, 1.jūlijs.

4. Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.74, 2005, 11.maijs.

5. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.199/200, 1998, 8.jūlijs.

6. Latvijas Republikas Advokatūras likums.: LR likums. Ziņotājs, Nr.28, 1993, 19.augusts.

7. 1933.gada 24.aprīļa Sodlu likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Rīga, 1934.

8. Par vienošanās procesu Igaunijas tiesvedībā. Latvijas Vēstnesis, Nr.34/35, 1998, 10.februāris.

9. Code of Criminal Procedure of the Republic of Estonia (English version)
Pieejams: https://www.riigiteataja.ee/en/compare_original/530102013093 [aplūkots 2017.gada 19.martā].

Juridiskās prakses materiāli:

1. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017.gada 2.februāra lēmums lietā SKK-23/2017.

2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015.gada 6.novembra lēmums lietā Nr.SKK-659.2015 (Krimināllieta Nr.11331075715).

3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 8.jūnija lēmums lietā SKK-24/2011.

4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 4.novembra lēmums lietā SKK-555/2009.

5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 24.aprīļa lēmums lietā SKK=5/2—9.

6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 23.februāra lēmums lietā Nr.SKK-70/2009.

7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 7.augusta lietā SKK-523/2006.

8. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2005.gada 26.jūlija lēmums lietā SKK-407/05.

9. Latvijas Republikas Rēzeknes tiesas 2015.gada 27.novembra spriedums lietā Nr.11331046514 (K26-0432-15/9).

10. Latvijas Republikas Tukuma rajona tiesas 2014.gada spriedums krimināllietā Nr.11390079413. Publiski nav pieejams.

Bakalaura darbs,, Vienkāršotie procesi tiesā " izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmatoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore:_____ Ilze Kubele

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Mg. iur., doc. Jānis Maizītis_____ __.__.2017

Recenzents:

Darbs iesniegts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesību katedrā
__.__.2017.

Dekāna pilnvarotā persona:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

__.__.2017. Nr. __

Komisijas sekretārs: